MITROPOLIA OLTENIEI

REVISTA

ARHIEPISCOPIEI CRAIOVEI,
ARHIEPISCOPIEI RÂMNICULUI,
EPISCOPIEI SEVERINULUI ȘI STREHAIEI,
EPISCOPIEI SLATINEI ȘI ROMANAȚILOR
ȘI
A FACULTĂȚII DE TEOLOGIE - CRAIOVA

ANUL LXXVII (921-924), NR. 9-12, SEPTEMBRIE-DECEMBRIE, 2025

EDITURA MITROPOLIA OLTENIEI
CRAIOVA
ISSN 1013-4239

CUPRINS

PASTORALE
† ÎPS Dr. IRINEU
Arhiepiscopul Craiovei şi Mitropolitul Olteniei
Pastorală la Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos..... 9

† ÎPS VARSANUFIE
Arhiepiscopul Râmnicului
Pastorală la Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos..... 16

† PS NICODIM
Episcopul Severinului şi Strehaiei
Pastorală la Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos..... 22

† PS SEBASTIAN
Episcopul Slatinei şi Romanaţilor
Pastorală la Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos..... 30

STUDII
ÎPS Prof. Univ. Dr. IRINEU POPA
Arhiepiscopul Craiovei şi Mitropolitul Olteniei
Preacurata Maica lui Dumnezeu, paradigma unirii cu Dumnezeu..... 33

ÎPS ATANASIE RUSNAC
Arhiepiscopul Ortodox Român al Marii Britanii și Irlandei de Nord
Sfinții Părinți Capadocieni în preocupările marilor teologi de la Oxford..... 55

Pr. Prof. Univ. Dr. PICU OCOLEANU
Cuvânt apologetic, îndemn moral, pledoarie pentru neamestecul autorității lumești în viața Bisericii. Epistola Sf. Ier. Osie Mărturisitorul, episcopul Cordobei, către împăratul semi-arian Constanțiu al II-lea..... 69

Pr. Conf. Univ. Dr. ADRIAN BOLDIȘOR
Pagini despre cultura românească sau modelul cultural românesc: Constantin Noica – Mircea Eliade..... 84

Pr. Conf. Univ. Dr. SERGIU-GRIGORE POPESCU
Seminarul Teologic din Râmnicu Vâlcea și rolul său în formarea clerului ortodox din dreapta Oltului, în perioada 1837-1940..... 118

Maître de conférences Dr. IULIAN MIHAI L. CONSTANTINESCU
Le problème actuel de l'empêchement des mariages entre orthodoxes et catholiques dans l'église orthodoxe. Les dernières décisions au niveau panorthodoxe..... 136

Arhid. Conf. Univ. Dr. IONEL UNGUREANU
Petrecerile jertfelnice din închisorile comuniste – evitarea „muzeificării" și asumarea existențială a rostului lor. Elemente de teologie a istoriei aplicată..... 156

Conf. Univ. Dr. ALEXANDRINA BĂDESCU
Conf. Univ. Dr. ADRIANA-GABRIELA MARDALE
Aspecte generale despre bisericile de lemn din zona Olteniei. Studiu de caz: Biserica cu hramul „Sfântul Pantelimon" din orașul Băile Olănești, Județul Vâlcea..... 171

Pr. Lect. Univ. Dr. CĂTĂLIN CONSTANTIN DAN
Ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rang de Patriarhie (1925)..... 188

Pr. Lect. Univ. Dr. ION SORIN BORA
O altfel de închinare: „în Duh și în adevăr"..... 202

Ierom. Dr. Habil AGAPIE CORBU
Ierod. Drd. FILOTHEI VÎLCU
Lacrimile în tradiţia monahală siro-orientală..... 220

Pr. Drd. DAN CAMEN
Comuniunea persoanelor la Părintele Profesor Dumitru Stăniloae..... 245

Pr. Drd. MARIUS-PETRIȘOR MURGIUC
Maica Domnului în Sfânta Liturghie..... 259

Pr. Drd. NORBERT CIUPAGEA
Teologi bizantini din vremea dinastiei Comnenilor (secolul al XII-lea) și ecoul în timp al operelor lor..... 271

Pr. Drd. SERGIU ANDREI DANCIU
Coranul despre Iisus Hristos, Maica Domnului, creştini şi evrei..... 296

Diac. Drd. GHEORGHE-COSMIN POPESCU
Tristețea în cuvântările hrisostomice..... 309

Prof. Drd. DĂNUȚ-MARCEL BUMBU
Misiunea Bisericii în era digitală: oportunităţi şi provocări..... 325

TRADUCERI ŞI DIORTOSIRI
Pr. Conf. Univ. Dr. CONSTANTIN I. BĂJĂU
Sfântul Gherman al Constantinopolului,
Cuvânt la închinarea Cinstitei şi De viaţă dătătoarei Cruci
(La Duminica Cinstirii Sfintei Cruci, în Postul Mare)..... 344

PREDICI, CATEHEZE, COMENTARII, MEDITAŢII
ÎPS Prof. Univ. Dr. IRINEU POPA
Duminica a XXIV-a după Rusalii, învierea fiicei lui Iair (Luca 8, 41-56).. 357

CĂRŢI ŞI REVISTE, LANSĂRI EDITORIALE ŞI RECENZII
Lect. Univ. Dr. ANA OCOLEANU
Maria Dzielska, Hypatia din Alexandria. Personajul istoric şi legenda modernă, traducere din limba engleză de Ana-Lorina Iacob, ediție îngrijită, cuvânt înainte de şi anexă de Dragoş Mîrşanu, Editura Doxologia, Iaşi, 2021, 168 pp. 365

Conf. Univ. Dr. Habil. CIPRIAN IULIAN TOROCZKAI
Ulisse Cecini (ed.), Christians and Tafsīr. Interreligious Readings of Muslim Exegetical Sources from the Middle Ages to Early Modern Times, Walter de Gruyter, Berlin/Boston, 2025, ISBN 978-3-11-144203-7, e-ISBN (PDF) 978-3-11-144435-2, e-ISBN (EPUB) 978-3-11-144479-6, ISSN 2701-0554, DOI https://doi.org/10.1515/9783111444352..... 370

Pagini despre cultura românească sau modelul cultural românesc: Constantin Noica – Mircea Eliade

Pr. Conf. Univ. Dr. ADRIAN BOLDIȘOR[1]

Cuvinte cheie: *Mircea Eliade, Constantin Noica, cultură, spiritualitate, filosofie*
Keywords: *Mircea Eliade, Constantin Noica, culture, spirituality, philosophy*

Introducere

Am ales acest titlu pornind de la două cărți ale lui Constantin Noica: *Pagini despre sufletul românesc* (București, 1944) și *Modelul cultural european* (ultima lucrare a filosofului apărută în limba germană la București în anul 1988, cu titlul *De dignitate Europae*). Este, ca tematică, un arc peste timp între primele și ultimele idei despre cultura românească, așa cum au fost dezvoltate de Noica. Tema acestui articolul este în legătură cu unul dintre cei mai importanți prieteni ai filosofului de la Păltiniș: Mircea Eliade. Pornind de la ideile cuprinse în cartea noastră *Afinități elective*[2], în acest studiu vom aborda relația Noica-Eliade (sau Eliade-Noica) pe parcursul mai multor decenii, cu suișuri și coborâșuri pricinuite de condiții ce nu au ținut totdeauna de cei doi oameni de cultură. Pe de altă parte, a vorbi despre cultura unui popor înseamnă nu doar a prezenta realizările sale, ci și a evidenția afinitățile elective care se stabilesc între diferite personalități. În acest sens, relația Noica-Eliade ne ajută să privim istoria culturii noastre la cel mai înalt nivel.

Procesul Noica – Pillat

Unul dintre cele mai răsunătoare procese comuniste a fost cel cunoscut cu numele de „procesul Noica-Pillat", ce a cuprins un număr mare de intelectuali români. În mod paradoxal, în procesul grupului „mistico-legionar" Constantin Noica-Dinu Pillat s-a insistat pe formula de „grup legionar", deși doi dintre cei arestaţi erau evrei: Nicolae Steinhardt şi Beatrice Strelinsker. Arestările au început la 11 decembrie 1958 cu Noica și s-au terminat la 4 ianuarie 1960 cu Steinhardt, procesul propriu-zis

[1] Universitatea din Craiova, Facultatea de Teologie Ortodoxă.
[2] Pr. ADRIAN BOLDIȘOR, *Mircea Eliade. Afinități elective*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2024.

derulându-se între 24-26 februarie 1960. Steinhardt a fost eliberat din închisoare la 3 august 1964, iar Noica în același an, la 8 august, ei fiind ultimii doi deținuți puși în libertate dintre membrii lotului.

Procesul a avut loc într-o atmosferă internaţională încărcată, în care evenimente cu urmări importante pentru România şi pentru statele comuniste din Europa de Est se succedau cu repeziciune: destalinizarea (mai mult sau mai puţin aparentă) iniţiată de Hruşciov (1956), revolta de la Budapesta şi înăbuşirea ei sângeroasă (1956), retragerea trupelor sovietice din România (1958), acordarea premiului Nobel pentru literatură lui Boris Pasternak pentru romanul *Doctor Jivago* urmat de refuzarea acestuia ca urmare a presiunilor sovietice (1958).[3]

Într-o încercare de schimbare a imaginii României în lume (într-un fel, în legătură cu hotărârile şi spiritul Conferinţei de la Geneva), în iunie 1956 regimul comunist din România a permis Teatrului Naţional din Bucureşti să facă un turneu la Paris cu piesele *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale şi *Ultima oră* de Mihail Sebastian. Acest fapt a fost un prilej pentru Mircea Eliade de a se întâlni cu vechi cunoștințe, între care se număra și Marietta Sadova, soţia lui Haig Acterian, prietenul său din perioada interbelică. Deşi totul a fost plănuit de organele de securitate ale Partidului Comunist din România, peste trei ani Marietta Sadova a fost acuzată în grupul celor 23 de intelectuali, în ceea ce avea să reprezinte ultimul mare proces politic din România. Unul dintre principalele capete de acuzare în procesul grupului Noica-Pillat l-a constituit difuzarea şi lecturarea cărţilor *Noaptea de Sânziene* (*Forêt interdite*, Paris, 1955) de Mircea Eliade și *Ispita de a exista* (*La tentation d'exister*, Paris, 1956) de Emil Cioran, cărţi interzise de regimul comunist din România. Marietta Sadova a adus clandestin în țară exemplarele cărţilor celor doi români din exil, pe care le-a dat în secret prietenilor.[4]

În „Procesul-verbal de interogatoriu" datat 6 ianuarie 1960 se amintea faptul că în anul 1957 Steinhardt, la indicaţiile lui Constantin Noica, a dat cartea scrisă de Eliade (*Noaptea de Sânziene* sau *Pădurea interzisă*, după cum se traduce titlul din franceză) lui Sergiu Al-George. Cu un an înainte se discutase într-un grup de intelectuali (din care făceau parte

[3] CLARA COSMINEANU, „Despre intelectuali și societatea comunistă", în: *Nicu Steinhardt în dosarele Securității. 1959-1989*, Selecţia documentelor Clara Cosmineanu şi Silviu B. Moldovan, prefață Toader Paleologu, Studiu introductiv Clara Cosmineanu, Ed. Nemira, Bucureşti, 2005, p. 13.

[4] „Proces-verbal de interogator. Învinuit Acterian Sadova Maria. 9 noiembrie 1959", în: STELIAN TĂNASE, *Anatomia mistificării. 1944-1989*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997, pp. 66-69.

Constantin Noica, Nicolae Steinhardt, Alexandru Paleologu, Paul Dimitriu ş.a.) despre cele două lucrări ale lui Cioran şi Eliade.[5] Aceste date revin şi în interogatoriile ulterioare, în care se vorbeşte despre grupul de intelectuali ce discutau pe ascuns cărţile celor doi emigranţi (8 ianuarie, 9 ianuarie, 11 ianuarie, 12 ianuarie, 13 ianuarie, 24 februarie 1960).

În „Sentinţa" nr. 24 din 1 martie 1960, prin care au fost acuzaţi cei 23 de inculpaţi (Noica Gr. Constantin, Pillat I. Constantin, Lăzărescu C. Sandu, Florian I. Gheorghe, Acterian A. Arşavin, Ranetti C. Constantin, Radian C. Nicolae, Vlad C. Aurelian, Răileanu C. Constantin, Iordache S. Nicolae zis Vladimir Streinu, Mitucă Gh. Ion, Vidraşcu P. Emanoil, Acterian Sadova Maria, Paleologu M. Alexandru, Steinhardt O. Nicu Aurelian, Strelisker Beatrice, Enescu Gh. Teodor, Niculescu A. Remus, Noica P. Iacob, Al. George V. Sergiu, Teodoreanu O. Alexandru zis Păstorel, Ionescu Anca, Mironescu Sanda Simina), printre acuzele aduse era notată şi următoarea: „Inculpaţii Noica C-tin şi Pillat C-tin fiind duşmani ai luptei şi realizărilor poporului muncitor, străini de interesele patriei, având aceleaşi convingeri ca ale trădătorilor de ţară fugiţi în Occident, legionarii Eliade Mircea şi Cioran Emil, puşi în slujba serviciilor de spionaj imperialiste ca agenţi plătiţi la ordinul cărora uneltesc prin toate mijloacele împotriva R.P.R., restabilesc pe căi ilegale legăturile cu aceste elemente, s-au pus în slujba lor şi servindu-i credincios, le-au difuzat în ţară scrierile lor cu conţinut instigator şi pline de calomnii la adresa poporului român şi regimului democratic-popular. Timp îndelungat inculpaţii au folosit căi ilegale pentru a introduce în ţară şi expedia în străinătate scrieri duşmănoase, folosindu-se în acest scop de unele persoane venite în ţară ca turişti ori de altele de la o legaţie capitalistă din Bucureşti sau de cetăţeni români care plecau în străinătate în interes de serviciu. Astfel, când a fost trimisă la Paris în interes obştesc, inculpata Acterian Sadova Maria a stabilit legături cu legionarii Eliade Mircea şi Cioran Emil de la care a primit cărţi în mai multe exemplare, pentru a fi aduse în ţară legionarului Noica Constantin. Cărţile acestea cu caracter duşmănos la adresa poporului român au fost răspândite în rândurile unor elemente reacţionare cu scopul

[5] „1960 ianuarie 6. Proces-verbal de interogatoriu al lui Nicu Steinhardt în calitate de învinuit", în: *Nicu Steinhardt în dosarele Securităţii. 1959-1989*, pp. 52-60. În „Procesul-verbal" datat 4 octombrie 1959, Iordache Nicolae (Vladimir Streinu) afirma că s-au citit scrieri interzise printre care şi cele ale „fugarului român din Occident Cioran Emil, *Ispita de a exista*, adusă de Voinescu Alice şi citită de Cioculescu Şerban, precum şi *Scrisoare către un prieten de departe*, adusă şi citită în 1957 de Cioculescu" (STELIAN TĂNASE, *Anatomia mistificării. 1944-1989*, pp. 49-50). Despre lucrarea lui Cioran şi *Pădurea interzisă* a lui Eliade, citite în salonul literar care se formase, aminteşte şi Sandu Lăzărescu într-un interviu (STELIAN TĂNASE, *Anatomia mistificării. 1944-1989*, p. 49).

menţinerii unui spirit naţionalist şovin şi mitului aşa-zisei literaturi «pure»”.[6]

Urmează sentinţele acuzaţilor unde, la poziţia 15, este menţionat Steinhardt Nicu Aurelian, „element duşmănos al regimului democrat-popular din R.P.R., apărător al fostului regim burghezo-moşieresc” și un apropiat al lui Constantin Noica. În afară de acuza de a-l fi cunoscut pe Noica şi scrierea acestuia *Povestiri din Hegel*, Steinhardt a mai citit şi lucrările semnate de „fugarii legionari Cioran Emil şi Eliade Mircea, aflaţi în Franţa” şi s-a pus „în slujba acestora, hotărând să multiplice în mai multe exemplare articolul lui Cioran Emil intitulat «Scrisoare către un prieten din depărtare», publicat în Occident şi adresat lui Noica Constantin”.[7] În continuare se menționa faptul că inculpatul a recunoscut că a primit de la Maria Sadova prin Noica scrierile lui Cioran și Eliade, „adăugând că aceste scrieri, *Ispita de a exista* şi *Pădurea interzisă*, au un conţinut interzis pentru regimul nostru, că lucrările acestea au circulat în rândul cunoscuţilor lor, difuzând şi el cartea lui Eliade *Pădurea interzisă* coinculpatului Al. George Sergiu după ce a citit-o, iar pe a lui Cioran a dat-o lui Stahl”.[8]

În *Jurnalul fericirii*, Steinhardt mărturisea că acuzaţiile erau adevărate, însă nu erau fapte incriminatorii, lucru care nu a fost luat în considerare atunci când juriştii din Occident s-au aplecat, destul de rar, asupra acestui proces. „Erau atât de convinşi, li se părea atât de evident ca faptele incriminate să fie infracţiuni, încât au considerat lucrul ca de la sine înţeles. N-au revizuit axiomele. Ce ni s-a imputat nu era fals. Cetisem cărţi de Mircea Eliade, de Emil Cioran, de Eugen Ionescu. Mersesem des la Tr. să bem ceai din serviciul *Rosenkavalier*, să pălăvrăgim şi să ne mai descărcăm sufletul. (...) Jules Romains văzuse, Kafka prevestise: *poliţia pentru oamenii cumsecade*. Anticreştinismul ce face? Generalizează păcatul, acum toţi sunt în stare de vinovăţie permanentă, nu mai eşti osândit pentru ceea ce ai făcut, ci pentru ceea ce eşti”.[9] Peste ani, Steinhardt analiza urmările pe care aceste evenimente le-au avut asupra vieţilor „actorilor” principali ai procesului intelectualilor: „Da, pentru C. Noica, Sergiu Al-George şi pentru mine «evenimentul existenţial» la care vă referiţi n-a însemnat o

[6] „1960 martie 1. Sentința nr. 24 în dosarul 201/1960 a Colegiului de Fond al Tribunalului Militar al Regiunii a II-a București (fragmente)”, în: *Nicu Steinhardt în dosarele Securităţii. 1959-1989*, p. 103.

[7] „1960 martie 1. Sentința nr. 24 în dosarul 201/1960 a Colegiului de Fond al Tribunalului Militar al Regiunii a II-a București (fragmente)”, p. 106.

[8] „1960 martie 1. Sentința nr. 24 în dosarul 201/1960 a Colegiului de Fond al Tribunalului Militar al Regiunii a II-a București (fragmente)”, p. 107.

[9] N. STEINHARDT, *Jurnalul fericirii*, Ediţia a VII-a, Îngrijire, postfaţă şi note de Virgil Ciomoş, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2000, pp. 239-240.

simplă întâmplare, o aventură, un accident neplăcut. Ci nespus mai mult: o experienţă cutremurătoare, o cotitură decisivă. N-a fost aşa pentru toţi: pe unii «întâmplarea» nu i-a marcat, alţii au îndurat-o anevoie, ca pe un blestem. Pot adeveri că n-a fost o simplă «pacoste» pentru Sergiu Al-George ori pentru Dinu Pillat. Pentru mine unul cred că evenimentul a luat amploarea cea mai largă şi a dobândit semnificaţia cea mai puternică: m-a schimbat întru totul, a făcut din mine «o făptură nouă». Ştiţi că Eliade, Cioran şi Eugen Ionescu au fost întrucâtva prezenţi în întreaga tevatură? Coperta *Nopţii de sânziene*, a *Ispitei de a exista* şi a volumului I din *Teatrul* lui Ionesco au figurat la loc de cinste în dosarul nostru? I-am simţit atunci pe toţi trei foarte aproape de noi – «în văzduh şi adevăr»”.[10]

În calitate de cap al lotului, Constantin Noica a fost condamnat la 25 de ani de închisoare, sub triplă acuzație: uneltirea împotriva ordinii de stat; răspândirea lucrărilor proprii sub formă de manuscris, răspândirea printre prieteni a cărților lui Emil Cioran și Mircea Eliade; ascultarea de posturi de radio străine și comentarii dușmănoase la adresa autorităților. Va fi eliberat la 8 august 1964, în urma amnistiei generale de care au beneficiat toți deținuții politici.[11]

După ce a ieșit din pușcărie, Noica a scris în publicația *Glasul Patriei*, revistă de propagandă a regimului comunist român pentru emigranții din afara granițelor. În numărul din 20 aprilie 1965 era consemnat că filosoful a fost eliberat la 8 august prin Decretul 411/1964. „Închisoarea a avut efect asupra sa. I-a mai schimbat din gânduri. Unele dintre ele le regăsim în articolul «Rândurile cuiva care n-a avut dreptate»”.[12] Finalul acestui articol din *Glasul Patriei* era destul de șocant pentru cei care îl cunoșteau pe autor: „Dacă însă cineva ar spune: te-ai înșelat înainte de 1944, te-ai înșelat după 1944, vezi să nu te înșeli și după 1965 – aș răspunde: recunosc că nu sunt deocamdată dintre cei care au titluri să vorbească. Dar am scris cele de mai sus pentru ca să îndemn și pe alții să-și recunoască greșelile și să se alăture, prin muncă, intereselor României noi”.[13]

În „Nota” unui agent de Securitate din 30 septembrie 1966 era scris în legătură cu felul în care Cioran vedea articolele lui Noica în *Glasul*

[10] N. STEINHARDT, *Monologul polifonic*, Ediție îngrijită de Virgil Bulat, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1991, p. 357. Steinhardt s-a convertit la Ortodoxie, în pușcărie, la 15 martie 1960.
[11] SORIN LAVRIC, *Noica și Mișcarea Legionară*, Ediția a doua revăzută, Ed. Humanitas, București, 2008, pp. 312-313.
[12] STELIAN TĂNASE, *Anatomia mistificării. 1944-1989*, p. 471.
[13] CONSTANTIN NOICA, „Rândurile cuiva care n-a avut dreptate”, în: STELIAN TĂNASE, *Anatomia mistificării. 1944-1989*, p. 473. Pentru prima dată articolul a apărut în *Glasul Patriei* la 20 aprilie 1965.

Patriei. Nu s-a îndoit de sinceritatea prietenului din România, acest lucru stând la baza percepției confuze a emigranților compatrioți din Paris. „Personal, evoluția lui Noica nu-l miră, de la Hegel la Marx distanța nu e de nestrăbătut și, așa cum îl știe el pe Noica, acesta a precizat totdeauna «adevărul istoriei» în dauna «adevărului în sine»".[14] Peste câteva rânduri era consemnat faptul că, după cum afirma Cioran, locul lui Noica era „în istoria țării și culturii ei". Și Sanda Stolojan amintea în însemnările sale de preocuparea lui Cioran în legătură cu demersurile lui Noica de a publica în *Glasul Patriei*. Răspunsul filosofului nu a fost convingător având la bază „refuzul său de-a apărea ca un om călare pe principii... și acceptarea realității românești fluide și dialectice... Cioran n-a părut convins de argumentul dialectic – lucru care nu m-a surprins, nefiind eu însămi convinsă".[15]

În legătură cu opțiunea de a publica articole după cum cerea conducerea comunistă, Noica s-a întrebat dacă această atitudine nu părea că este compromițătoare, deoarece era un semn de „legătură" cu „mâna care-l lovește". Însă, așa cum credea el însuși, nu se „convertise" la marxism. „Noica practica o altă formă, nonconflictuală, de război duhovnicesc de pe poziţii în acelaşi timp filosofice şi creştine. Soluţia lui Noica e o versiune personală a acelui «Să nu ne răzbunaţi!» al lui M. Vulcănescu şi o variantă filosofică a preceptului evanghelic al iubirii de vrăjmaşi, al nerăsplătirii răului cu rău, ci de a birui răul cu un bine mai adânc şi mai intens. Noica cere bunătate, milă, îndurare şi rugăciune pentru călăi, mai întâi pentru că, anulându-i pe semenii lor, ei se anulează uman pe ei înşişi, iar mai apoi pentru că ei nu sunt ei, ci uneltele, dar şi victimele, unui sistem ideologic şi politic, el însuşi expresia timpului nostru istoric".[16]

Există și alte păreri în legătură cu această perioadă tulbure din viața filosofului român. În perioada 1969-1970 Constantin Noica ar fi avut un pact cu oficialitățile comuniste ce presupunea obligații de ambele părți. Pe de o parte, era garantată libertatea filosofului, publicarea operei sale precum și o libertate de a pleca în Occident, pe de altă parte Noica trebuia să nu critice sistemul, să nu facă disidență și să mențină contacte cu intelectualii români din exil în folosul regimului din România. Filosoful nu a negat niciodată existența unei astfel de înțelegeri. După încheierea acestui pact,

---

[14] STELIAN TĂNASE, *Cioran şi Securitatea*, Ed. Polirom, Iași, 2010, p. 188.

[15] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Prefață de Matei Cazacu, Ed. Humanitas, București, 2006, p. 58.

[16] Arhid. Prof. IOAN I. ICĂ jr, „Centenar Noica", în: *Revista Teologica*, nr. 2/2010, p. 36. Vezi în acest sens și: CONSTANTIN NOICA, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, Ediția a II-a, Ed. Humanitas, București, 2008.

cărțile au început să îi apară și a călătorit de mai multe ori în Occident. Însă în acest moment încep și obligațiile filosofului față de regimul comunist din România.[17]

Întâlniri peste ani

În luna iunie a anului 1972, după refuzuri repetate, Noica a primit un pașaport pentru a pleca în afara țării. A ajuns la Londra, unde trăia familia lui, apoi la Paris, unde a stat două săptămâni. În legătură cu această vizită, la 5 iunie Eliade scria în *Jurnal* despre întâlnirea pe care urma să o aibă cu Noica (Dinu, așa cum îi spuneau prietenii) după 30 de ani: „Va fi una din marile bucurii pe care mi le dăruiește viața. Și încă o confirmare a credinței mele: că, *atât timp cât trăim*, totul e posibil. Nu pot uita că prin 1960, D.N. a fost implicat într-un «complot» (cultural!) și condamnat la douăzeci și cinci de ani temniță grea. Nu îndrăzneam să sper că va supraviețui. Știam că i se extirpase un rinichi (tuberculoză) când nu împlinise treizeci de ani. Și totuși a scăpat...”.[18]

Și Noica a scris despre întâlnirile cu foștii săi prieteni din tinerețe, acum emigranți români în capitala Franței. În acest sens, la 18 iunie 1972 el concluziona despre raportul pe care îl avea cu aceștia după mulți ani: „Ei sunt în real, pe când noi în posibil, în vis (vorba lui M.[ircea] E.[liade])”.[19]

Mai multe informații despre felul în care a fost primit filosoful român la Paris sunt oferite de Sanda Stolojan. La 22 iunie 1972 a avut loc o întâlnire unde au participat Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, care nu-l cunoșteau pe Noica. A fost o lungă discuție în care filosoful a vorbit despre proiectele sale timp de două ore. Cele mai sensibile teme s-au centrat pe situația în care se afla cultura națională și pe dorința și propunerea ca Mircea Eliade să se întoarcă acasă. „«De ce nu-l lăsați pe Mircea să vină în țară, să însămânțeze generația nouă? România nu are decât o șansă prin cultură,

[17] STELIAN TĂNASE, *Anatomia mistificării. 1944-1989*, p. 481.

[18] MIRCEA ELIADE, *Jurnal*, Volumul II, 1970-1985, Ediție îngrijită și indice de Mircea Handoca, Ed. Humanitas, București, 1993, p. 64. La 17 iunie 1972 Emil Cioran consemna și el revederea cu Noica: „În seara asta, după *treizeci* de ani, am auzit din nou (la telefon) vocea lui Dinu Noica. M-a întors pe dos” (CIORAN, *Caiete III. 1969-1972*, traducere din franceză de Emanoil Marcu şi Vlad Russo, Ediţia a II-a, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2010, p. 389). Două zile mai târziu, filosoful român de la Paris scria: „Îl aştept pe Dinu Noica. Ne cunoaştem de patruzeci de ani! Ultima oară ne-am văzut în ianuarie 1941. Nu pot să cred că suntem fiinţe vii. Am senzaţia unei întâlniri între două spectre. După treizeci de ani de despărţire, nu ne mai revedem *în viaţa asta*, ci într-o altă viaţă. Nu mai suntem aceiaşi; rămân amintirile, şi ele sunt cele care creează legăturile profunde” (CIORAN, *Caiete III. 1969-1972*, p. 389).

[19] CONSTANTIN NOICA, *Jurnal de idei*, Text stabilit de: Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Sorin Vieru, Ed. Humanitas, București, 1990, p. 180.

destinul istoric i-a fost refuzat...» Noi: «Crezi că, mergând în țară, Mircea Eliade ar fi lăsat să comunice liber, nesupravegheat, cu tineretul?» Noica: «Eu cred în posibil, în virtual. Realul este mai puțin real decât posibilul – trebuie ca peste douăzeci de ani câțiva oameni să poată să salveze cultura românească. Mircea Eliade a spus: Cred în viitorul culturii românești»".[20] Noica, care vorbea la Paris în felul în care o făcea la București, nu realiza că transformările ce aveau loc în țară odată cu tezele din iulie erau în contradicție cu intențiile sale, între care se număra și aducerea lui Eliade în România pentru a conduce un Institut de Orientalistică, părând prietenilor emigranți absurde. În aceste condiții, deși Noica avea în capitala Franței același discurs pe care îl practica adesea în România, acesta era „«defazat» însă, față de opiniile exilului, la care aderam și eu acum. La București, ideile lui Dinu mi se păreau doar de domeniul unor dorințe sau idealuri irealizabile – la Paris erau șocante, pentru unii chiar inadmisibile".[21] Răspunsul care i s-a dat în legătură cu insistența ca savantul de la Chicago să vină în România a fost că locul istoricului religiilor era în afara granițelor țării, în timp ce al lui Noica era acasă. Numai aici „își putea apăra tezele, viața lui avea un sens".[22]

Tot în timpul acestei vizite, în *Jurnalul* lui Eliade, la 23 iunie 1972 este amintită o întâlnire cu filosoful român. Pentru istoricul religiilor toate momentele aveau o încărcătură extraordinară: reîntâlnirea cu prietenul său după o lungă perioadă de timp; optimismul lui Noica și încrederea sa în

---

[20] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 74.

[21] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 75.

[22] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 77. În acest sens, trebuie amintit că înainte de anul 1944 Noica a fost mobilizat ca translator la Timiș, în lagărul de militari americani. „La Timiș, în momentul eliberării soldaților americani, Noica are posibilitatea să plece împreună cu ei, dar va refuza să părăsească România. În sinea lui, rămăsese încredințat că nu putea să rămână viu în spirit decât păstrând legătura cu țara din interiorul ei. Și chiar dacă în acel moment ar fi știut că, alegând să nu părăsească România, în față i se deschidea perspectiva unei ostracizări publice de 25 de ani, credem că hotărârea lui ar fi fost aceeași" (Sorin LAVRIC, *Noica și Mișcarea Legionară*, p. 306). Monahul Rafail Noica, fiul filosofului, consemnează o discuție cu tatăl său din 1972: „Cât despre Eliade și Cioran, alt lucru care m-a impresionat la tata a fost acesta: când a ieșit din închisoare, a încercat să vină să ne vadă. N-a putut nici în '68, nici în '69. Abia în '72 a venit pentru prima oară să ne viziteze în Anglia. Și l-am întrebat: «Nu vrei să rămâi cu noi?». Și a spus: «*Nu, eu mă simt legat de soarta poporului meu*». Și asta m-a impresionat. Că în loc să facă ceea ce făcuserăm noi, adică să scăpăm și să vă lăsăm pe voi în urmă, el a vrut să împărtășească soarta voastră. Cuvântul acesta a marcat gândirea mea" (*Celălalt Noica. Mărturii ale monahului Rafail Noica însoțite de câteva cuvinte de folos ale Părintelui Symeon*, Ediție îngrijită de Pr. EUGEN DRĂGOI și Pr. NINEL ȚUGUI, Ed. Anastasia, București, 1994, pp. 119-120).

istorie chiar și după anii petrecuți în temnițele comuniste; convingerea că acei ani au fost cei mai fericiți pentru el, pentru că a putut reflecta la viață fără nicio carte sau hârtie pe care să scrie, acest fapt făcându-l să mediteze la tot ce citise și să reia toată istoria filosofiei. Afirmațiile lui Noica despre experiența închisorii îi aminteau lui Eliade de alte mărturii asemănătoare. În același timp, „ar trebui notată încrederea lui Dinu în posibilitățile creatoare ale culturii românești de astăzi. Dar mă întreb dacă aceste «posibilități creatoare» vor putea rodi într-o societate riguros și sistematic politicianizată; dacă, bunăoară, o filosofie originală poate fi formulată *public* într-o cultură controlată de cenzură...".[23] Întâlnirea din 23 iunie este amintită de Noica în contextul convorbirilor pe care le-a avut cu prietenii din Paris.[24]

În seara zilei de 24 iunie s-au întâlnit mai mulți români la familia Eliade, în casa din Place Charles Dullin. Revederea celor doi oameni de cultură a lăsat amintiri de neuitat între participanți: „Mircea și Dinu s-au regăsit cu entuziasm și au vorbit neobosiți până noaptea târziu, despre amintiri de altădată. Asistam la întâlnirea unor destine românești pe care istoria le despărțise – și unii și alții, cei din afară și cel dinăuntru, n-ar fi trebuit niciodată să se despartă, dacă nu s-ar fi prăbușit lumea de unde porniseră".[25] La 25 iunie Noica consemnează că, după mai multe vizite în capitala Franței, a urmat un dejun cu Eliade și o convorbire până la ora 4, apoi o altă întâlnire, seara, cu prietenul său și alți români.[26] La 27 iunie filosoful amintește de o întâlnire cu familia Eliade[27], lucru consemnat și o zi mai târziu.

La 29 iunie filosoful rememorează o întâlnirea cu Eugen Ionesco, Mircea Eliade, Emil Cioran și Ieruncii.[28] Despre aceasta notează și Eliade în *Jurnalul* său din 6 iulie 1972, pornind de la impresiile create de Noica între prieteni și de la necunoscutele ce urmau să fie analizate în urma întrevederii. „Un singur lucru este sigur: C.N. a izbutit să «asimileze» experiența închisorii, adică să se împace, și să-i găsească o justificare; a ieșit din această tragică încercare mai adâncit, mai împlinit. Și, mai ales, hotărât să accepte condițiile istorice ale României de azi, și deci să-și concentreze activitatea și creația în acele sectoare care sunt tolerate. Într-un cuvânt,

[23] MIRCEA ELIADE, *Jurnal*, Volumul II, 1970-1985, p. 67.
[24] CONSTANTIN NOICA, *Jurnal de idei*, p. 182.
[25] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării*. *Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 75.
[26] CONSTANTIN NOICA, *Jurnal de idei*, 182.
[27] CONSTANTIN NOICA, *Jurnal de idei*, p. 183.
[28] CONSTANTIN NOICA, *Jurnal de idei*, 183.

Dinu, care a înțeles atât de bine filosofia lui Hegel, acceptă «Istoria» – știind că oricare altă decizie l-ar conduce la tăcere, sterilitate sau nevroză”.[29]

La 30 iunie Noica consemnează că, în timpul unei întâlniri cu Mircea Eliade, a ajuns să discute „esențialul”.[30] După o lectură a unei nuvele eliadiene la 1 iulie[31], ziua următoare filosoful notează o întâlnire de 3 ore cu savantul român: „E extraordinar și neschimbat, deși undeva slăbit, ca și Emil Cioran, socializat, pe pământ. (...) Noi am rămas mai iresponsabili – în imediat”.[32]

Concluziile tuturor acestor întâlniri și discuții din timpul vizitei lui Noica la Paris sunt amintite de filosof la 3 iulie 1972: „Sfârșesc așadar călătoria sub semnul filosofiei, pe care 6 săptămâni de fericire fără echivalent în viața mea o eliminaseră. E singura dată că am fost fericit – și atunci fără filosofie!”.[33]

În scrisoarea din 30 iulie 1972 către Mary Stevenson, Eliade vorbea despre faptul că s-a întâlnit cu prietenul din tinerețe după o lungă perioadă. Cei doi s-au revăzut de mai multe ori în cele 15 zile cât a fost sejurul lui Eliade la Paris, iar senzația a fost că „parcă ne despărțisem doar de câteva luni!”.[34]

La întoarcerea în România, Noica a fost urmărit de Securitate și chemat pentru a da informații în legătură cu românii din Occident. „Și-a scos carnetul cu însemnări zilnice, pe care l-a citit. Pe urmă, a expus problema venirii lui Mircea Eliade în țară, importanța lui pentru cultura română, pledând pentru proiectele lui – și i s-a cerut să facă un memoriu”.[35] A trimis lista lucrărilor lui Eliade traduse în țările vecine, deși bănuia că demersul nu va avea sorți de izbândă. Acest episod a fost văzut în mod negativ de românii din capitala Franței, deoarece întâlnirea lui Noica cu reprezentanții Securității reprezenta pentru mulți un gest de neînțeles. „Ce urmărea Noica? Evident, el nu cerea nimic, nu avea nevoie de nimic în afară de nevoia imperativă de a fi lăsat să scrie. Anii ’70 au fost ani extrem de fecunzi pentru scrisul cărților sale, cărți care nu au adus niciun fel de laudă regimului. Situație într-adevăr paradoxală care a dat naștere la rezerve și bănuieli. Noica nu realiza, de exemplu, că, pledând pentru venirea lui

[29] MIRCEA ELIADE, *Jurnal*, Volumul II, 1970-1985, p. 69.
[30] CONSTANTIN NOICA, *Jurnal de idei*, p. 183.
[31] CONSTANTIN NOICA, *Jurnal de idei*, p. 184.
[32] CONSTANTIN NOICA, *Jurnal de idei*, p. 184.
[33] CONSTANTIN NOICA, *Jurnal de idei*, p. 184.
[34] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America... Corespondență*, Volumul al III-lea, R-Z, Îngrijirea ediției și indice de Mircea Handoca, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 183.
[35] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării*. *Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 79.

Mircea Eliade în țară, făcea jocul regimului – așa s-a spus la Paris (Ieruncii etc.). La Paris, vizita lui Noica la șefii comuniști a fost extrem de prost interpretată”.[36]

Deși în octombrie 1977 Noica trebuia să ajungă în Occident, nu a mai plecat din cauza unor incidente la vamă. Călătoria a avut loc anul următor, în aprilie. La întoarcerea din Anglia, Noica s-a oprit la Paris. Filosoful avea intenția să trimită o scrisoare deschisă către Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade și arhitectul Duiliu Sfințescu. Cu toate că a avut mai multe întâlniri cu românii din exil în care s-a remarcat prin ideile sale, totuși Noica nu a convins. S-a comportat natural și a fost sincer în convingerile sale, dar tocmai acest lucru a ridicat semne de întrebare și îndoieli, atitudinea sa fiind în opoziție cu preocupările emigranților și cu situația politică nu numai din țară, ci din întreaga lume: apariția disidenților, schimbarea de optică a opiniei occidentale cu privire la comunism în general și la România în special, rezistența sub diferite forme, lupta pentru drepturile omului etc. „Argumente ca «aici în Occident sunteți în exactitate, dar nu sunteți în adevăr» păreau provocări gratuite care, dată fiind urgența acțiunii, erau inoperante față de realitate. Diatribele lui Noica la adresa lui Soljenițîn și, în treacăt, dezaprobarea lui Goma erau deplasate, inacceptabile pentru noi”.[37]

Într-o scrisoare din 17 iulie 1978, continuă la 1 august, Eliade îi scria lui Noica despre reacțiile pe care le-a provocat vizita la Paris din acel an „Nici nu înțeleg cum s-au petrecut lucrurile. În anumite cazuri, îți dau dreptate; nici eu, nici Emil [Cioran] n-am făcut nimic pentru promovarea operei tale în Occident (e drept, intervenția noastră implica anumite riscuri pentru tine...)”.[38] În același an, la 1 noiembrie, Noica îi scria cu amărăciune Sandei Stolojan sub impresia recentei vizite din capitala Franței. Filosoful își manifesta atașamentul față de prietenii săi din străinătate și față de judecata lor, însă, această judecată fie era viciată, fie îi condamna pe toți. „Bănuisem, în fond, care e judecata voastră asupră-mi și am aflat-o din senin de la Eugen. Venind de la el, nu mă doare. De la voi, chiar nerostită, m-a durut. Dacă cineva îți spune că ai scris o carte proastă, te consolezi: poate va plăcea altora, poate posterității. Dar dacă un singur om spune că ești relativ necinstit și relativ laș, nu te împaci ușor. *Această* reacție de

[36] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 81.
[37] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 132.
[38] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America... Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, Cuvânt înainte și îngrijirea ediției de Mircea Handoca, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 404.

animal rănit (de zarva făcută de voi cu cazul G.) am avut-o, plus sentimentul că va trebui să fac cum vreți voi, deci să-mi frâng gâtul”.[39] În lumina acestor evenimente, Noica s-a hotărât să nu mai trimită scrisoarea deschisă, deși îi anunțase pe toți de intenția de a așterne în scris gândurile sale. În legătură cu evenimentele din timpul vizitei și cu întâlnirile și discuțiile ce au avut loc, Sanda Stolojan nota că, deși filosoful de la Păltiniș a avut intenția de a denunța public regimul comunist din țară, totuși nu a făcut acest lucru. „Ezitările și, în cele din urmă, refuzul acțiunii plănuite, i-au fost dictate de apelul irezistibil care-i cerea să se întoarcă, să trăiască acolo, în România, o viață consacrată în întregime cărților pe care nu le-ar fi putut scrie decât la fața locului, în sihăstria din Carpați, în aerul și mai ales pe limba și în atmosfera bântuită de duhurile locului. A fost, în definitiv, o opțiune mai modestă decât aceea la care îl îndemnam noi. Modestă și în același timp mai orgolioasă – conformă firii lui Constantin Noica, fire care nu l-a lăsat să facă un gest comparabil cu acela al marilor intelectuali rezistenți care au marcat lupta împotriva comunismului în acei ani. Vocația lui era alta”.[40]

La 27 noiembrie 1978, Eliade îi scrie lui Noica după ce și-a amintit de întâlnirea pe care au avut-o la Paris: „Am vorbit cu Emil [Cioran] și cred că i-a trecut iritarea provocată de nu mai știu ce termen ambiguu. Cazul lui Eugen [Ionescu] e diferit, pentru că dintotdeauna au existat între voi tensiuni sau *malentendus*...”.[41]

În 1983 Noica a ajuns la Paris în drum spre Anglia. A vorbit iarăși despre proiectele și ideile în care mai credea la ultima vizită, deși acum era mult mai rezervat. Ideea susținută pe tot parcursul acestei vizite a fost că „nu există filosofie românească, existe trăire românească”.[42] Întâlnirea din acest an l-a făcut pe Cioran să jubileze. „Noica renunțase la orice speranță, întâlnindu-se cu vederile catastrofice ale amicului parizian”.[43]

Ultima vizită a lui Noica la Paris a avut loc în august 1985, atunci când și-a reîntâlnit prietenii „ca-ntr-un turneu oficial sau semioficial”.[44] Insistând asupra traducerii lui Blaga în germană și franceză, filosoful avea

---

[39] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 139.
[40] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 137.
[41] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America... Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 405.
[42] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 168.
[43] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 169.
[44] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 176.

să consemneze la 28 decembrie: „Prestigiul lui Eliade în ambele țări m-a ajutat foarte mult”.[45] În legătură cu această ultimă călătorie în capitala Franței, savantul de la Chicago avea să consemneze la 21 iunie 1985 că Noica „e deprimat de ce se întâmplă în țară și îi e teamă că însăși cultura românească ar putea fi anulată...”.[46]

Toate aceste vizite în străinătate din anii 1972, 1978, 1983 și 1985 au ridicat semne de întrebare cu privire la legăturile lui Noica cu sistemul comunist din România. Filosoful de la Păltiniș și-a exprimat gândurile așa cum le-a trăit și cum a procedat mereu. Dacă emigranții români din Paris au avut bănuieli că Noica s-a comportat uneori ca un agent de influență al regimului din țară, „ciudățenia este că a făcut-o din credință sinceră, și nu din obediență ideologică. Tocmai de aceea intelectualii români din Occident, deși intuiau că Noica vorbește din convingere, și nu sub imperiul unei comenzi politice, își dădeau seama totodată că o făcea cu o naivitate pe care n-o puteau pune decât pe seama opticii sale idealiste”.[47] El își creionase ideile naționaliste încă din perioada tinereții interbelice, adică înainte ca România să devină comunistă. În aceste condiții, Noica nu a fost influențat de agenții de propagandă comuniști atunci când a propus să-l aducă pe Eliade în țară pentru a conduce un Institut de Orientalistică și nici atunci când afirma că România poate fi țara de legătură între lumea orientală și cea occidentală. Nu securiștii erau cei care i-ar fi impus ideea că România s-ar fi putut impune în lume prin cultură, iar nu prin forță militară sau dezvoltare economică. „Nu, toate acestea erau ideile și convingerile lui intime, căpătate

[45] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 182.

[46] MIRCEA ELIADE, *Jurnal*, Volumul II, 1970-1985, p. 510.

[47] SORIN LAVRIC, *Noica și Mișcarea Legionară*, p. 338. „La aceste acuze sau suspiciuni au contribuit nu doar atitudinile şi cărţile sale din România, ci şi vizitele în Franţa şi Anglia care i s-au permis lui Noica în 1972, 1978, 1983 şi 1985 pentru a-şi revedea familia şi prietenii aflaţi în exil. În discuţiile cu aceştia din urmă, filosoful şi-a apărat poziţiile şi a pledat deschis, în sensul intenţiilor regimului de la Bucureşti, pentru revenirea în ţară a lui Cioran şi Eliade, acesta din urmă în fruntea unui institut de orientalistică. Noica a părut astfel intelectualilor români de la Paris drept un agent de influenţă al Securităţii însărcinat cu neutralizarea politică a emigraţiei româneşti. Culturalismul său românesc a început să fie suspectat şi el tot mai mult drept evazionism politic şi pactizare cu regimul ceauşist mai închis în interior. În România însă, Noica devenise în retragerea sa de la Păltiniş o adevărată instituţie naţională neoficială, «şcoala» sa culturală oferind – în urma extraordinarului ecou al *Jurnalului de la Păltiniş* al lui G. Liiceanu publicat în 1983, cu epilogul din *Epistolar*, 1987 –, dincolo de un «model paideic în cultura umanistă», un model de supravieţuire în spirit pentru românii înfometaţi şi terorizaţi din ultimii ani ai lui Ceauşescu. «Infernul» comunist devenea suportabil în spirit «dacă paradisul culturii era cu putinţă» (G. Liiceanu)” (Arhid. Prof. Ioan I. ICĂ jr, „Centenar Noica”, p. 50).

în perioada interbelică, și nicidecum rezultatul nociv al unei munci de prelucrare ideologică”.[48]

Noica despre Eliade, Eliade despre Noica

Începând cu anul 1932, Mircea Eliade a ținut mai multe conferințe la Radio, publicate doi ani mai târziu în volumul *India*. În această perioadă, Ionel Jianu l-a invitat să vorbească la conferințele „Forum”, unde a avut o intervenție despre Rabindranath Tagore. Savantul își amintește în *Memorii* că prima întâlnire cu Noica a avut loc după această conferință, atunci când tânărul filosof i-a semnalat anumite erori de exprimare. Eliade îl știa pe Noica din liceu. Fiind cu câțiva ani mai mare, plecarea în India a coincis cu intrarea lui Noica la Universitate. Istoricul religiilor rememorează informațiile pe care le avea de la amici comuni din timpul studiilor universitare ale lui Noica ce au marcat trecerea de la o viață dezorganizată în primul an la o adevărată ordonare a întregii existențe într-un mod inteligent. „Cum spunea el, «nu știm decât ceea ce învățăm». S-a hotărât deci să învețe temeinic filosofia”.[49] Programul pe care l-a stabilit l-a urmat pe tot parcursul studiilor. A parcurs toate cursurile cu regularitate, a început să învețe greaca și să citească în fiecare zi pagini din câte un mare filosof. „Nu mai citea ca să se informeze, ci ca să înțeleagă, să învețe cum filosofau cei mari – Platon, Aristot, Kant, Hegel”.[50] Începuse să pregătească licența cu profesorul P.P. Negulescu. Nu a intenționat să plece în străinătate pentru doctorat deoarece, alături de dorința de a studia temeinic în țară, urma să se căsătorească. „De toate acestea, aveam să aflu mai târziu, când începusem să ne împrietenim. Atunci, în seara conferinței despre Tagore, se mulțumise să-mi facă unele observații stilistice. Cred că venise însoțit de un coleg de Universitate, un tânăr din Sibiu, blond, cu părul zburlit pe frunte, Emil Cioran. Îmi aduc aminte că i-am revăzut curând, în primăvara aceea, la mine în mansardă, împreună cu alți prieteni”.[51]

Lucrările eliadiene care au în centru preocupările cu privire la Yoga încep cu teza de doctorat, *Yoga: Essai sur les origines de la mystique indienne*, 1936. La un an de la apariție, Constantin Noica încadra această lucrare între scrierile eliadiene de până atunci și aștepta ca efortul autorului să fie apreciat de cei cărora li se adresa. „Un lucru totuși am vroi să amintim: că, dacă până acum nu există la noi *competență* în ce privește

[48] SORIN LAVRIC, *Noica și Mișcarea Legionară*, p. 339.
[49] MIRCEA ELIADE, *Memorii. 1907-1960*, Ediţie revăzută și indice de Mircea Handoca, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2004, p. 226.
[50] MIRCEA ELIADE, *Memorii. 1907-1960*, p. 226.
[51] MIRCEA ELIADE, *Memorii. 1907-1960*, p. 226.

unele dintre preocupările științifice ale d-lui Mircea Eliade, poate există *înțelegere*, așa cum există față de orice operă de cultură. Și acest act simplu de înțelegere autoriza pe oricine să gândească măcar atât: că are înaintea sa activitatea unui occidental, în destinul căruia trebuie să crezi, dacă aștepți ceva de la tineretul zilei de azi".[52]

În legătură cu acest moment, Eliade consemna în *Memorii* că, înainte de recenzia lui Paul Masson-Oursel, în mai multe publicații din țară au apărut cronici negative despre lucrarea sa. Din partea naționaliștilor cartea era criticată deoarece în ea nu se găseau „realități românești". Cei de stânga îl acuzau pe autor că cercetarea nu avea valoare deoarece Eliade era de dreapta, el fiind asistentul lui Nae Ionescu la Universitate și colaborator la ziarul *Cuvântul*. În acest context și-a scris filosoful articolul despre *Yoga*. „Noica invita criticii și gazetarii români să se ocupe exclusiv de producția mea literară și eseistică, adăugând că opera mea de orientalist și istoric al religiilor le este și le va rămâne inaccesibilă. Le vorbea de biblioteca mea, le amintea de anii mei de studiu în India și îi dojenea, în felul lui inimitabil, că încearcă să judece *Yoga* cu bruma de «experiență indiană pe care o dobândiseră citind *Maitreyi*». Era încă o ilustrație a celebrului lui *adagio* că «nu știm decât ceea ce am învățat»".[53]

Tot în legătură cu preocupările lui Eliade cu privire la filosofia Yoga și la felul în care acestea au fost receptate în România perioadei interbelică, Constantin Noica scria într-un articol din 1937: „Dacă te îndeletnicești cu Platon sau Kant, toată lumea spune că faci treabă multă. Dacă însă, în loc să studiezi filosofia critică studiezi filosofia yoga și în loc să te ocupi de Europa te întorci mai mult spre Orient, cazi în primejdia de a nu mai fi urmărit de nimeni, ba cel mai mult de a fi compătimit de prieteni pentru timpul pe care ți-l pierzi".[54]

În același an, pornind de la excluderea lui Eliade din Universitate pe motive de pornografie literară, Noica afirma: „Nu oricine are privilegiul să

[52] CONSTANTIN NOICA, „Yoga și autorul ei", în: Mircea ELIADE, *Yoga*. *Problematica filosofiei indiene*, Prefaţa: Constantin Noica, Ediție îngrijită de: Constantin Barbu şi Mircea Handoca, Ed. Mariana, Craiova, 1991, p. 10. Pentru prima dată această Prefață a apărut sub formă de articol în: *Revista Fundațiilor Regale*, an IV (1937), ianuarie, nr. 1, pp. 202-206.
[53] MIRCEA ELIADE, *Memorii*. *1907-1960*, p. 310.
[54] CONSTANTIN NOICA, „Mircea Eliade erudit", în: *„Dosarul" Mircea Eliade. I. (1926-1938)*, Cuvânt înainte și culegere de texte de Mircea Handoca, Ed. Curtea Veche, București, 1998, p. 153. Pentru prima dată articolul a apărut în: *Vremea*, an X (1937), august 1, nr. 498, p. 10.

îndure o nedreptate atât de frumoasă. Și nu oricine ar ști să facă din ea aceea ce cu siguranță va ști să facă Mircea Eliade”.[55]

Și după perioada de tinerețe, cei doi oameni de cultură au păstrat legătura și au discutat despre proiectele pe care le aveau.

Mircea Eliade a scris piesa de teatru *Coloana nesfârșită* în anul 1970.[56] La 7 august îi mărturisea lui Noica despre faptul că această piesă este ratată. Ideea „piesei ratate” o reia savantul și în scrisoarea din 23 ianuarie 1971, fapt ce-l face să afirme că nu trebuie jucată „nici măcar într-un teatru experimental” deoarece, fără a fi orgolios, „m-ar plictisi să reapar în țară printr-o lucrare care nu mă mulțumește”.[57] La 26 februarie 1976, Eliade îi spunea lui Noica de ce nu poate da curs cererii lui Handoca și Toscani care îi cereau ca piesa să fie jucată în țară: „piesa e «ratată» (e, de fapt, o «piesă de citit»), și nu vreau să trec în ochii spectatorilor care nu mă cunosc ceea ce nu sunt: autorul unei piese ratate”.[58]

În anul 1975 Constantin Noica scria articolul „Adevăratul înțeles al «sacrului»” în care prezenta principalele linii directoare ale gândirii lui Mircea Eliade. Dacă Frazer reducea istoria omului la un șir de crime și stupidități, pentru savantul de la Chicago, care inventaria credințele religioase ale omenirii, totul avea sens. Din cauza „lucidității” omului modern din ultimii două sute de ani, nimic nu mai reprezenta nimic. Contrar

---

[55] CONSTANTIN NOICA, „Rânduri despre un pornograf”, în: *„Dosarul” Mircea Eliade. I. (1926-1938)*, p. 154. Pentru prima dată articolul a apărut în: *Vremea*, an X (1937), iunie 20, nr. 492, p. 4.

[56] Vezi în legătură cu această piesă de teatru scrisă de Eliade capitolul nostru „Mituri în actualitate: Mircea Eliade și Constantin Brâncuși” (pp. 187-213) din cartea *Mircea Eliade. Afinități elective*.

[57] MIRCEA ELIADE, *Europa*, *Asia*, *America... Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 371.

[58] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America... Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 396. Răspunsul la dorința ca piesa să fie jucată în țară îl formulase Eliade în aceeași zi, în scrisoarea către N.Al. Toscani: „Din păcate, nu îndrăznesc să-mi dau consimțământul proiectului de care-mi vorbiți. Și iată de ce: 1) piesa (scrisă pentru a fi citită) nu e «reprezentativă», nu reflectă literatura pe care o scriu de vreo cincisprezece-douăzeci de ani; 2) cum scrierile mele literare și teoretice sunt doar aproximativ cunoscute în țară, risc să fiu «introdus» unei mase considerabile de spectatori printr-o operă minoră, de care eu cel dintâi sunt departe de a fi mulțumit. Sincer vorbind, prefer să fiu ignorat decât să apar ceea ce nu sunt: autorul unei piese ratate. (Am scris *Coloana* dintr-o disperată nevoie de *a înțelege* secretul sterilității lui Brâncuși în ultimii douăzeci și cinci de ani ai vieții sale, atât de creatoare până atunci...)” (MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America... Corespondență*, Volumul al III-lea, R-Z, p. 214). Pornind de la aceste afirmații, Eugen Simion scria: „Curioasă această insistență! Un autor este, de regulă, mai concesiv cu operele sale nereușite, mai ales atunci când prietenii au altă opinie. Eliade se ține pe poziție, nu cedează, consideră că piesa lui *Coloana*... este un eșec...” (EUGEN SIMION, *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*, Ed. Junimea, Iași, 2006, nota 80, p. 454).

acestui curent de gândire, Eliade declara, pornind de la o altfel de „luciditate", că fiecare moment din viața omului și fiecare gest al acestuia însemnau ceva. „S-au prăbușit religii, state și sisteme alături de triburi și credințe tribale; s-au surpat nu numai în *timpul* lor istoric, ci și în *adevărul* lor. Dar în fața acestei cascade de prăbușiri, iată pe cineva care vine să spună: Toate țin, în fond. Numai Hegel, în ceasul său și în felul său, mai făcuse așa ceva, iar Eliade poate fi alăturat acestuia, într-un sens – oricât de nepotrivit ar părea la început – având de partea sa tăria *faptelor*, pe când primul avea tăria *speculațiilor*".[59] Eliade prezenta lucrurile așa cum erau, cu însemnătatea lor pentru viața omului, pornind de la noțiunea de „sacru" care a fost regula pentru culturile tradiționale, pentru culturile din trecut, pentru culturile folclorice și pentru cele asiatice prezente. „Și într-un sens mai este regula, căci *nu e vorba de religie, cu sacrul în accepția lui Eliade, nici măcar de religiozitate întotdeauna, ci de prezența și tăria spiritului uman ca atare*".[60] Culturile au consistență deoarece sacralitatea, ca lege a spiritului, a făcut parte din structura lor. Unde apare profanul, așa cum se întâmplă în cultura occidentală actuală, apare uitarea sacrului dar și căutarea lui prin diferite mijloace. Tot ce este profan a fost sau poate deveni sacru. „Ceva feeric coboară, astfel, peste lume, odată cu viziunea – deloc mistico-religioasă, ci dimpotrivă *profund umanistă* a lui Mircea Eliade. Rațiunea lui Hegel investea perfect lumea cu titluri depline, dar o făcea cu o anumită *solemnitate rațională* și cu un întreg ceremonial dialectic. Sacralitatea invocată de Eliade, în schimb, este smerită și cu atât mai activă".[61] Tot ce este omenesc nu poate fi străin spiritului omului. „La nivelul *imediat* și nu doar la cel de «absolutes Wissen», Eliade împacă spiritul cu sine, restaurând totodată *omul* în deplinătatea sa, care este conferită tocmai de exercițiul spiritului".[62] Împăcând spiritul cu sine, Eliade i-a redat acestuia demnitatea indiferent de situațiile dificile prin care a trecut în istorie. În aceste condiții, tot ce este omenesc are viață și sens. Lucrurile trebuie să-și recapete componenta ontologică prin redescoperirea sacrului. „Totul are drept la viață înseamnă la el: *totul are drept la ființă*".[63] Orice situație, destin sau manifestare capătă valoare ontologică. „Viața spirituală câștigă, dintr-o dată,

[59] CONSTANTIN NOICA, „Adevăratul înțeles al «sacrului»", în: *„Dosarul" Mircea Eliade. IX. 1972-1977. „Infamie morală"*, Cuvânt înainte și culegere de texte de Mircea Handoca, Ed. Curtea Veche, București, 2004, p. 93. Pentru prima dată articolul a apărut în: *Săptămâna culturală a Capitalei*, 1975, decembrie 5, 12 și 19, nr. 261, 262, 263, p. 3.
[60] CONSTANTIN NOICA, „Adevăratul înțeles al «sacrului»", p. 95.
[61] CONSTANTIN NOICA, „Adevăratul înțeles al «sacrului»", p. 95.
[62] CONSTANTIN NOICA, „Adevăratul înțeles al «sacrului»", p. 96.
[63] CONSTANTIN NOICA, „Adevăratul înțeles al «sacrului»", p. 96.

o extraordinară plinătate. Iar ființa renaște”.[64] Ceea ce rămâne din acest demers „este *funcția omului de cultură Mircea Eliade*”.[65] Pentru Noica, cultura occidentală este bolnavă, Eliade fiind tocmai cel care îi arată modul de însănătoșire. Pentru că vorbește despre eternitate și prezintă ceea ce este esențial pentru timpurile noastre, savantul de la Chicago nu se încadrează într-un tipar anume. Filosoful român îl apropie pe istoricul religiilor de personajul mitic Parsifal pentru rolul pe care îl are în cultura occidentală caracterizată printr-o decădere profundă. El arată care este caracteristica esențială a omului în istorie. „Căci Eliade nu spune un singur cuvânt ca Parsifal, cuvântul cheie; el încearcă să le spună *pe toate*”.[66] Prin tot ceea ce a scris, Eliade ajută cultura modernă să nu fie uitată. Însă nu vorbește despre o simplă întoarcere în și la trecut. Așa cum știința modernă nu este doar cunoaștere, ci și recunoaștere, „la fel, pe planul vieții înțelegem că lipsește destinelor, ca și istoriei noastre, ceva care pentru Goethe reprezenta «fenomenul originar» al spiritului: pietatea, respectul”.[67]

Într-o scrisoare din 12 iulie 1975, Eliade aprecia profunzimea analizei din articolul lui Noica: „Ai situat încercările mele de a descifra creațiile spirituale ale lumilor arhaice și tradiționale așa cum n-a făcut-o nimeni până acum, așa cum eu însumi, în cele mai «optimiste» momente, nu aș îndrăzni s-o fac. Inutil să-ți mulțumesc, să-ți spun cât îți sunt de recunoscător. Am impresia că judecata ta planează atât de sus, încât aproape că nu mai e vorba de mine...”.[68] Istoricul religiilor îi propune prietenului său să publice aceste idei într-un volum colectiv care avea să cuprindă studii despre viața și opera savantului de la Chicago.

Într-un interviu din anul 1981 Constantin Noica afirma despre Mircea Eliade: „Este omul cel mai fascinant pe care mi-a fost dat să-l întâlnesc în viață și cel mai sporitor. Prin el am trăit vorba lui Goethe: tot ce mă sporește este adevărat (...). Eliade edifică. Oricine ieșea sporit din întâlnirile cu el, iar pozitivul naturii sale spirituale s-a ridicat, astăzi, până la a valorifica și a da un sens plin tuturor credințelor și aventurilor spirituale autentice ale umanității, spre deosebire de Frazer, care vedea în ele doar rătăciri, și la nivelul unui Hegel – am îndrăznit s-o spun în scris –, care știa să integreze totul din trecutul spiritual uman”.[69] Vorbind despre ideile lui

[64] CONSTANTIN NOICA, „Adevăratul înțeles al «sacrului»”, p. 97.
[65] CONSTANTIN NOICA, „Adevăratul înțeles al «sacrului»”, p. 97.
[66] CONSTANTIN NOICA, „Adevăratul înțeles al «sacrului»”, p. 98.
[67] CONSTANTIN NOICA, „Adevăratul înțeles al «sacrului»”, p. 99.
[68] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 391.
[69] „... cu Constantin Noica”, în: MIRCEA HANDOCA, *Convorbiri cu și despre Mircea Eliade*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Criterion Publishing, București, 2006, p. 250. Interviul a fost luat de Mircea Handoca în octombrie 1981.

Eliade din perioada interbelică, Noica afirma că acesta nu vroia să arate superioritatea culturii naționale atunci când îi aducea elogiul, ci intenționa să sublinieze posibilitățile ascunse pe care istoricul religiilor le va dezvolta în opera de maturitate. „Deși generozitatea sa merge până la a subscrie multor priorități românești (din păcate nevalidate la timp în lume) rolul unic pe care-l vede el culturii noastre – de-a fi cea mai potrivită și poate singura punte între Răsăritul îndepărtat și Apus, așa cum visa încă de acum patruzeci de ani el să arate printr-un mare Institut de Studii Orientale, din păcate nerealizat nici astăzi, când încă am putea avea parte de sprijinul său indirect – acest rol ar putea el singur pleda pentru patriotismul luminat al lui Eliade, unul mai eficient în lume decât multe patriotisme locale, inclusiv Rostirea românească pe care m-am învrednicit, e drept nu neapărat patriotic, s-o scriu".[70] Noica propunea ca întreaga creație a lui Eliade să fie publicată în limba română, savantul insistând pe faptul că va putea fi înțeles cu adevărat doar dacă va fi cunoscut în integralitate. Altfel, afirma Noica, va avea soarta lui Hașdeu a cărui operă completă a început-o Eliade în tinerețe, dar nu a fost finalizată niciodată. Filosoful pleda și pentru decernarea Premiului Nobel lui Eliade și aducea ca argument hotărâtor în acest sens realitățile lumii ce se caracteriza prin dezbinare și pierderea echilibrului. În aceste vremuri tulburi, Eliade „știe să facă dreptate tuturor culturilor și credințelor lumii, cu acea bunătate a spiritului care este, la nivel superior, nu numai criteriul ultim al Academiei Suedeze, dar și al oricărei instanțe ori asociații internaționale (gen Clubul de la Roma, rămas totuși numai la alergie față de riscurile posibile) care înțelege să apere planeta de propria ei distrugere".[71]

Într-un articol scris în anul 1983 despre gândirea lui Eliade din perioada tinereții, Noica evidenția experiența „în concret" a acestuia. Dacă opera savantului este unică în lume, destinul său devine exemplar. „Excentricitatea aparentă – anume ce se întâmplă în veacul XX omului de cultură însetat de concret – devine regula pentru orice om de cultură: el trebuie să parcurgă prin cultură treptele concretului, spre a întâlni concretul însuși ca «hierofanie»".[72] La tânărul Eliade, prima treaptă a concretului era natura. A doua, după botanică și zoologie, era natura străvăzută, chimia. A treia treaptă a concretului era natura transfigurată din viziunea alchimiei. A

[70] „... cu Constantin Noica", p. 252.
[71] „... cu Constantin Noica", p. 255.
[72] CONSTANTIN NOICA, „Cei șapte pași ai lui Buddha. Un înțeles pentru destinul lui Mircea Eliade", în: *„Dosarul" Mircea Eliade. XIV. (1983). Cei șapte pași ai lui Buddha*, Cuvânt înainte și culegere de texte de Mircea Handoca, Ed. Curtea Veche, București, 2008, p. 156. Pentru prima dată articolul a apărut în: *Viața românească*, nr. 5, mai 1983.

patra fază, unde natura și omenescul se topesc laolaltă pentru că îi sudează divinul, era experiența teozofiei. A cincea treaptă a concretului era natura umană transfigurată prin istoria universală. A șasea era experiența spirituală a religiozității indiene. Dar nimic dintre acestea nu-l mulțumeau în totalitate pe tânărul Eliade. Pentru el, natura, omul și divinul manifestau ființa ca substanță a concretului. Însă experiența în concret a ființei nu presupunea doar o ipostază, ci pe toate la un loc, „am spune în trecerea lor din ipostază în element al lumii – care este sacrul. Dincolo chiar de religios, sacrul, căruia i se opune profanul dar pe care el, sacrul, îl validează, este termenul ultim al setei de concret și de ființă”.[73] Ajuns la treapta a șaptea a concretului, aventura lui Eliade se transforma într-una de identificare a sacrului. „Treptele concretului, care s-au desfășurat atât de firesc de-a lungul tinereții lui Eliade, se încheiau așadar cu sacrul”.[74] Ceea ce a urmat în gândirea savantului avea în centru sacrul și manifestarea sa, hierofania, așa cum opera lui Hegel avea în centru spiritul. Noica apropia gândirea lui Eliade de sculptura lui Brâncuși, numindu-le „filosofie de dinaintea filosofiilor”. „Iar virtutea ultimă a filosofiei e curajul ei speculativ de-a afirma Unul multiplu *sunt* în opera lui Eliade, de vreme ce acest istoric al religiilor a putut invoca universul concret, spunând că toate miturile participă la unul singur, mitul cosmogonic (căci toate vorbesc despre ieșirea spre ființă, ele fiind astfel o «ontofanie»), sau spunând acest lucru extraordinar, în lumina a două milenii de creștinism, că orice hierofanie este o *prefigurare a întrupării*. Concretul nu e trupul, dar e întruparea. Viziunea lui Eliade este o filosofie de dinaintea filosofiilor, spune Georges Dumézil, ca reprezentând un efort de-a ridica la sens teoretic cele mai umile religii și credințe ale lumii. În fiecare, s-ar putea adăuga, apare dovada că lucrurile poartă *două* nume. Eliade l-a găsit peste tot pe al doilea. De aceea el dansează în cultura timpului”.[75]

În scrisoarea din 18 august 1981, Eliade îi scrie lui Noica despre Institutul de Orientalistică de la București pe care filosoful intenționa să-l înființeze, despre ediția de opere complete din scrierile sale de care Noica spunea că vrea să se ocupe și despre reapariția revistei *Zalmoxis*. Acesta era

[73] CONSTANTIN NOICA, „Cei șapte pași ai lui Buddha. Un înțeles pentru destinul lui Mircea Eliade”, p. 162.

[74] CONSTANTIN NOICA, „Cei șapte pași ai lui Buddha. Un înțeles pentru destinul lui Mircea Eliade”, p. 163.

[75] CONSTANTIN NOICA, „Cei șapte pași ai lui Buddha. Un înțeles pentru destinul lui Mircea Eliade”, p. 164. În aceeași perioadă în care scria acest articol, Noica nota în *Jurnal de idei*: „Funcția *planetară* a lui M.[ircea] E.[liade]. (Nu e cetățeanul unei lumi, ci al planetei). Și n-a făcut-o cu universalul abstract, ci cu cel *concret*. (Ce grosolan să-l întrebi: în ce crezi?)” (Constantin NOICA, *Jurnal de idei*, p. 248).

un răspuns la scrisoarea lui Noica din luna iulie a aceluiași an în care filosoful amintea cele trei proiecte ce-l priveau pe Eliade, terminând într-un mod ce evidenția felul în care vedea importanța culturii române și legăturile cu lumea occidentală: „Nu-ți cer să vii (dacă Elecretele de acolo nu te lasă) nici măcar pentru trei zile spre a obține ce a obținut pentru țară Palade. Îți cerem să-ți salvezi destinul tău cărturăresc aici, unde, spre deosebire de neantul occidental, vei supraviețui”.[76]

Mircea Handoca și Constantin Noica au propus întâi Editurii Științifice și Enciclopedice, apoi Editurii Minerva editarea operelor lui Mircea Eliade în 45 de volume, reduse apoi la 30. În scrisoarea din 18 februarie 1984, Eliade scria că acest proiect este grandios. „Dar – nu sunt prea multe? Voi pregăti din timp exemplare corectate”.[77] Savantul a fost interesat permanent de această intenție, așa cum se desprinde și din scrisoarea din 26 noiembrie 1984 în care îi vorbea lui Cezar Ivănescu despre proiectul unei ediții cronologice ce cuprindea 2.000 de pagini cu scrieri din adolescență și din prima tinerețe, multe inedite. O parte dintre acestea aveau să vadă lumina tiparului numai după 1990.[78]

În legătură cu faptul că Noica intenționa să scrie o carte despre Eliade, savantul nota la 23 ianuarie 1971: „Sper că *nu* te vei apuca să scrii cartea despre mine – ci doar, luându-mă ca pretext, lucrarea despre structura, destinul și posibilitățile culturii românești, lucrarea pe care toți o așteptăm de la tine”.[79] Aceleași simțăminte le arăta Eliade și în scrisoarea din 14 mai 1971: „Că vrei încă să scrii despre mine mă tulbură și mă încântă și mă măgulește mai mult decât poți să bănuiești. Sper totuși, dacă vei scrie această carte, să fie și un fel de «Memorii»”.[80] La 22 septembrie 1971 Sanda Stolojan îi scria lui Noica despre întâlnirea pe care a avut-o cu Eliade la Paris: „Prietenia lui Mircea față de tine, interesul pe care ți-l poartă ție și lucrărilor tale au reieșit din felul cum m-a ascultat, cum l-au emoționat cuvintele tale în care te-a regăsit același și unic printre prietenii lui. Proiectul de lucrare despre opera lui îl bucură și îl mângâie; deși rămâne destul de sceptic asupra posibilității publicării ei”.[81] Cu toate că ajunsese să fie cunoscut la nivel mondial, Eliade era preocupat în continuare de felul în

[76] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 414.
[77] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul I, A-H, Cuvânt înainte și îngrijirea ediției de Mircea Handoca, Ed. Humanitas, București, 1999, p. 418.
[78] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, pp. 42-43.
[79] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 370.
[80] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 373.
[81] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării*. *Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, pp. 66-67.

care opera sa este receptată în România, fiind afectat de faptul că, deși lucrările îi erau traduse în țările vecine, nu același lucru se întâmpla și în țara natală. Într-un răspuns din 10 octombrie 1971, Noica se arăta bucuros față de faptul că Eliade a avut o astfel de reacție la veștile primite: „Gândul că o carte despre el (am și început lectura operelor lui; va dura vreo 2 ani, printre celelalte, cum o întreprind) nu s-ar putea publica acum, e ridicol: se va publica în 1990”.[82] Aceasta poate fi considerată o previziune dacă ținem cont de faptul că opera savantului de origine română a fost publicată în țară după anul pe care îl preconiza filosoful. Noica și-a manifestat și cu alte ocazii interesul de a scrie cartea despre Eliade, așa cum se observă din scrisoarea din 30 septembrie 1972.[83]

În interviul din 1981 filosoful afirma că nu poate scrie cartea pe care o gândea de mai mult timp despre Eliade deoarece era dezamăgit de faptul că istoricul religiilor nu își va încheia opera ajungând la idee, la fenomenologia sacrului sau la umanism. „Văd însă că sfârșește (de nu s-ar încheia totul aici!) sub alte două blesteme: cel al erudiției și cel al creației literare. Îl admir și iubesc mai departe, consider chiar că ultima, creația literară, privită în întregul și contextul ei, este o binecuvântare pentru cultura română – dar amândouă par a fi înăbușit, sau poate doar amânat, regăsirea «ideii». Nu mai am îndreptățirea (singura ce-mi era dată) să scriu placheta de 80-100 pagini despre el”.[84] Eliade știa de dezamăgirea lui Noica după ce

---

[82] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării*. *Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 69. Sanda Stolojan prezintă felul în care Eliade vedea demersul lui Noica de a scrie o carte despre el: „După câteva zile, am fost la Mircea și Christinel Eliade, în Place Charles Dullin, unde mi s-au pus din nou multe întrebări despre situația din țară. Mircea era preocupat mai ales de soarta operei sale netraduse în românește. Eliade și Cioran i-au scris lui Noica îndată după veștile aduse de mine din țară – lucru confirmat de el în scrisoarea din 10 octombrie 1971. În aceeași scrisoare, Noica face o profeție extraordinară. Vorbind despre intenția sa de a scrie o carte despre opera lui Eliade – lucru pe care mi-l spusese la București – adaugă că va avea nevoie de doi ani pentru o lectură integrală și prezice că în orice caz cartea va putea fi publicată după 1990!” (p. 58).

[83] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării*. *Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, pp. 93-94.

[84] „... cu Constantin Noica”, p. 250. Despre felul în care se raporta Noica la ultimele cărți ale lui Eliade amintește și Sanda Stolojan într-o scrisoare din decembrie 1980: „Amicii noștri din această parte a lumii compun o treime. În timp ce tu strălucești solitar în cerul Carpaților, ei formează diverse figuri, ca de exemplu această piramidă Cioran, Eliade, Ionescu care stă solidă cu vârful Cioran în sus: e cel mai discret, cel mai retras și după mine (nu numai după mine!) diamantin și mai durabil vârf de succes dintre cei «trei crai de la Occident» ai noștri. Despre Eliade, mi-e teamă că ai dreptate: a produs enorm de multe pagini științifice în ultimul timp (*Istoria religiilor*, etc. ...) din care nu se naște însă o viziune nouă, o Idee mare. Asta între noi. Cioran este de aceeași părere, *confidențial*. Probabil că o simte și Eliade atunci când socotește că lucrul cel mai original care va rămâne

îi citise primul volum din *Istorie a credințelor și ideilor religioase*. Astfel, el îi scria filosofului la 17 iulie 1978: „Ai toată dreptatea să fii oarecum dezamăgit; tu te așteptai la o filosofie a religiilor, și eu am dat la iveală un manual de istorie (complement la morfologia prezentată în *Traité*...)”.[85]

Și Eliade și-a spus de-a lungul timpului părerea despre prietenul său. Astfel, la 29 septembrie 1935 el scria în *Vremea*: „Erudit fără să fie pedant, pătrunzător fără să fie cazuist, pasionant fără să fie liric – Constantin Noica se distinge în tânăra pleiadă de gânditori și prin limba literară pe care o scrie. Mânuiește tot atât de sigur demonstrația logică pe cât de discret precizează nuanțele pasiunilor”.[86]

La 1 decembrie 1975, Eliade nota într-o scrisoare în legătură cu lucrarea despre Eminescu a lui Noica, după ce citise în prealabil articolele în care filosoful evidenția măreția poetului român: „Tot ce spui despre «Caiete», despre un *uomo universale*, despre Archaeus, fuior, neființă etc. m-au încântat într-o măsură de care nu-ți poți da seama, pentru că tu trăiești aproape de aceste izvoare de viață și gând românesc, în timp ce eu le descopăr arareori în publicațiile care-mi cad în mână...”.[87]

La 3 mai 1976 savantul îi scria lui Noica în legătură cu „Introducerea” la Eminescu pe care istoricul religiilor o aprecia pentru sensurile pe care filosoful le descoperea la poetul național. La fel de entuziasmat s-a arătat Eliade și de paginile pe care Noica le-a scris despre Platon, propunându-i să le publice într-o carte în limba engleză. Analiza lui Eliade îi punea față în față pe filosoful român și pe Guthrig: „Ce spui tu în două, trei pagini – lui îi trebuie cincizeci. (Și iarăși mă gândesc la destinul culturilor așa-zise «minore»: sunt «minore» pentru că creațiile lor nu circulă la nivelul și în *tempo*-ul celor exprimate în limbi accesibile)”.[88]

La 13 februarie 1977 savantul îi scrie prietenului său cu privire la dificultatea traducerii lui Noica într-o altă limbă: „Trebuie ca cineva să

---

vor fi nuvelele pe românește. După cum știi, Adrian Marino scrie azi un studiu despre hermeneutica lui Eliade – un savantlâc à la Marino peste alt savantlâc de profesor. Ideea lui Eliade despre necesitatea întoarcerii la origini, la culturile zise primitive etc. Nu mi se par a fi «o viziune», ci mai curând «o clarviziune». Faptul că este o idee la modă explică de ce și Mircea Eliade este la modă. Eliade are un stil pe franțuzește extrem de agreabil de citit – de unde succesul cărților lui. Citindu-l ai impresia că înțelegi tot, că ești deștept, că știi multe. Nuvelele, în schimb (majoritatea) au ceva deosebit – dar sunt pe românește, deci trec prin sita traducerii. În momentul de față traduc de zor și, cum Mircea Eliade este omul zilei, vor avea succes” (Sanda STOLOJAN, *Sub semnul depărtării*. *Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 156).

[85] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 403.
[86] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 354.
[87] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 392.
[88] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 396.

recreeze un limbaj filosofic în englezește plecând nu de la sintaxa lui Hegel și Heidegger – ci de la *tine*, i.e. de la cartea ta despre terminologia filosofică românească și de la comentariile la Eminescu”.[89] În scrisoarea din 26 iunie 1980, Eliade scria referitor la nuvela sa *Tinerețe fără tinerețe*, care îi plăcuse filosofului, apropiind această scriere de interpretarea lui Noica la povestea tipărită de Ispirescu: „Cred că «optimismul provocat de deznădejde» al nuvelei mele îl întrece pe al tău (îl voi consulta pe Cioran!)”.[90]

La 23 iunie 1970 savantul îi scria lui Noica încercând să-l consoleze după pierderea manuscrisului despre Goethe. „Se vor scrie, poate, și la noi cărți responsabile despre Goethe – dar nimeni, niciodată, nu va scrie cartea *ta*...”.[91] O redactare nouă a lucrării *Despărțirea de Goethe* va apărea în 1976. La 14 septembrie 1977, Eliade se arăta interesat de preocuparea filosofului cu privire la Goethe: „Singurele pagini unde îmi vine greu să te urmez sunt cele în care subliniezi sărăcia filosofică a lui Goethe și sunt pagini esențiale pentru biografia ta spirituală, căci scriitorul înțelege cum judecă un gânditor convins (pe bună dreptate?) de primatul filosofiei...”.[92]

La 30 iunie 1979, Eliade îi scria lui Noica în legătură cu anumite puncte de vedere negative ale unor filosofi români: „Lucrul mă tulbură: aveam impresia că filosofând, așa cum faci tu în ultimii zece-doisprezece ani, pe temeiul realităților românești și ținând seama, de asemenea, de imperativele momentului istoric, ai creat un «model» cu adevărat exemplar: nu numai *nou* și *fecund*, dar și *invulnerabil* față de conjunctură și oscilații...”.[93]

---

[89] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 401.
[90] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 411.
[91] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 365. Noica și-a spus și el părerea despre legăturile dintre Goethe și scriitorii români: „De vreme ce Goethe nu s-a putut reflecta în cultura noastră, ar trebui s-o reflectăm noi în el. Dar aceasta s-a şi făcut, la nivelul sensibilităţii noastre culte dintre cele două războaie. Pârvan, d-rul Francisc Rainer, Blaga, încă necunoscuta Alice Voinescu, Tudor Vianu, Eliade nu pot fi înţeleşi până la capăt, alături de atâţia alţii, fără Goethe, chiar dacă păgânătatea primului şi recursul la «mume» al ultimului nu s-au făcut direct sub semnul aceluia. La Blaga – şi el singur ar îndreptăţi întârzierea asupra lui Goethe – lucrul e izbitor. Influenţa câte unui spirit, minor totuşi, ca André Gide (despre care s-a vorbit poate prea mult în cultura noastră), n-ar fi de înţeles fără prototipul Goethe, de dindărătul său. Iar când un tânăr de astăzi descoperă cu surprindere, îndărătul filosofiei culturii a lui Blaga, pe un Spengler şi Frobenius, trebuie să i se spună limpede că nu asemenea secunzi plini de râvnă ai culturii au putut fecunda pe Blaga, ci însuşi suveranul dindărătul lor, pe care gânditorul nostru ştiuse să-l întâlnească faţă către faţă” (CONSTANTIN NOICA, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Ed. Humanitas, București, 1996, pp. 195-196).
[92] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 402.
[93] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 408.

La 5 august 1982 Eliade îl întreba pe prietenul său despre o traducere a unei lucrări, încercând să-l ajute cu redactarea într-o altă limbă: „Lasă-mă să încerc editarea în limba franceză a cărții tale filosofice *perfecte*. Un scurt rezumat în câteva pagini traduse ar fi de-ajuns; le-aș prezenta la Payot”.[94]

În loc de concluzii: Noica, Eliade și cultura românească

În anul 1957, Emil Cioran publica în *Nouvelle Revue Français* din Paris o „Scrisoare către un prieten de departe”. După ce a citit-o, Noica a trimis un „Răspuns al unui prieten îndepărtat” care însă nu a văzut lumina tiparului în timpul vieții filosofului. Aceste două scrieri au făcut parte din dosarul în care Noica a fost condamnat la ani grei de închisoare. În Sentința finală din 1 martie 1960 era notat că în scrisoarea către Noica, „fugarul Emil Cioran, intrigat de faptul că, contrarevoluția din R.P. Ungară din 1956 a suferit un eșec lamentabil și că regimul democratic-popular din țara noastră obține succese din ce în ce mai însemnate, a publicat în revista *Nouvelle Revue Français* un articol intitulat «Scrisoare către un prieten de departe» ce îi era adresat inculpatului Noica Constantin în care se dedă la o serie de calomnii împotriva țării noastre și a lagărului socialist”.[95] Pentru a intra în posesia revistei franceze din Fondul Special al Academiei R.P.R., Noica i-a cerut ajutorul lui Paul Dimitriu, funcționar la Biblioteca Academiei, care a multiplicat articolul lui Cioran și l-a răspândit între prieteni. După cum apare consemnat în Sentință, Noica a redactat „o scrisoare instigatoare și calomniatoare la adresa regimului. (...) Acest așa-zis răspuns al inculpatului Noica C-tin, după ce a fost discutat și elogiat de ceilalți coinculpați cu care se întâlnea și discuta în mod dușmănos, a fost trimis apoi trădătorului de patrie Cioran Emil pentru a fi publicat în Franța și folosit în felul acesta pentru defăimarea regimului democratic-popular din R.P.R.”.[96]

În scrisoarea sa, Cioran scria despre Noica: „Mai norocos decât mine, te-ai resemnat cu ţărâna noastră natală; aveai, în plus, puterea de-a suporta orice regim, inclusiv pe cele mai intolerante. Nu că ţi-ar lipsi nostalgia fanteziei şi a dezordinii, dar nu cunosc vreun spirit mai refractar la superstiţiile «democraţiei»”.[97] În continuare, gânditorul român de la Paris sublinia faptul că imaginea prietenului din România despre lumea

[94] MIRCEA ELIADE, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, p. 417.
[95] „1960 martie 1. Sentința nr. 24 în dosarul 201/1960 a Colegiului de Fond al Tribunalului Militar al Regiunii a II-a București (fragmente)”, p. 105.
[96] „1960 martie 1. Sentința nr. 24 în dosarul 201/1960 a Colegiului de Fond al Tribunalului Militar al Regiunii a II-a București (fragmente)”, p. 105.
[97] CIORAN, „Despre două tipuri de societate. Scrisoare către un prieten de departe”, în: CIORAN, *Istorie și utopie*, traducere de Emanoil Marcu, Ed. Humanitas, București, 1992, p. 7. Pentru prima dată „Scrisoarea” a apărut în: *Nouvelle Revue Français*, Paris, 1957.

occidentală era cauzată de efectul distanței ce conducea la o optică eronată sau la o nostalgie după ceva ce nu putea fi atins. Cioran îi reproșa că nu observă lipsurile societății burgheze pe care o privea cu o formă de complezență. „Faptul că – privitor îndepărtat – ai asupra ei o viziune fantasmagorică e cât se poate de firesc; cum însă eu o cunosc îndeaproape, este de datoria mea să risipesc iluziile pe care ţi le-ar putea întreține. Nu vreau să spun că o detest în mod absolut – şti doar că am o slăbiciune pentru monstruos –, dar risipa de nepăsare necesară pentru a o suporta e în vădită disproporţie cu limitatele mele resurse de cinism”.[98]

Răspunsul lui Noica din 1957 pornea de la ideile pe care Cioran le prezentase în această scrisoare. Astfel, previziunea sa era că, peste ani, dintre limbile Europei vor supraviețui puține, limba română negăsindu-se printre ele chiar dacă a dat literaturii universale un mare poet. „Dacă în următorii cincizeci de ani nu se va întâmpla ceva nebunesc în cultura noastră, care să invadeze lumea aşa cum a făcut-o literatura rusă la sfârşitul veacului trecut, vreau să spun dacă «spiritul obiectiv», care e limba noastră, nu-şi va găsi, sub anxietatea morţii timpurii, expresia lui mai adâncă şi mai neaşteptată, aşa cum tot ce e adânc şi neaşteptat în lume s-a iscat din sentimentul omului că e fiinţă pieritoare, atunci vom fi trecut degeaba prin istorie”.[99] Pentru Noica, Franța echivala cu țara împlinirilor. Prin felul în care a evoluat de-a lungul timpului și prin felul în care a influențat întreaga lume, Occidentul putea fi apropiat mai mult de Cartea Facerii decât de cea a lui Iov. „De aceea nu ne vine să credem, aproape, că acum, când ne întoarcem spre el nu spre a-i cere ceva, ci numai spre a-i vedea chipul, sau când vrem să privim în obrazul Franţei cum arată o comunitate istorică după vreo zece secole de glorie – ei ne răspund, prin alţii şi prin tine: ce vă uitaţi la noi? Suntem mici, urâţi, hidoşi”.[100] În continuare, Noica scria: „Aici povestea Europei începe să semene efectiv cu ceva din Cartea lui Iov. «Dar înţelepciunea unde se găseşte? – Adâncul zice: nu este în mine; şi marea

[98] CIORAN, „Despre două tipuri de societate. Scrisoare către un prieten de departe”, p. 15.
[99] CONSTANTIN NOICA, „Răspuns al unui prieten îndepărtat”, în: CIORAN, *Istorie și utopie*, p. 144. La 16 februarie 1974, Noica scria în *Jurnal de idei*: „Am găsit în chip miraculos scrisoarea din ’57 către C.[ioran], o scrisoare de care aproape că şi uitasem. Îmi amintesc că o trimisesem lui C.[ioran] atunci ca s-o publice în NRF ca răspuns la a sa – sperând că o va traduce el, cu extraordinara sa franceză –, dar mi-a scris că n-o publică spre a nu-mi face rău. Încheia scrisoarea spunând: «*je te dis une chose: tu es quelqu’un*». Îmi amintesc că mi-a făcut plăcere; dar în 1972, când l-am revăzut, am uitat să-l întreb dacă mai [are] scrisoarea. O recitesc, acum, îmi amintesc de tot ce investisem sufleteşte în ea, de tot ce s-a întâmplat din cauza ei, de tot ce a urmat – şi-mi spun: du-te dracului de viață, că frumoasă mai eşti! (și-mi spun: ce sălbatică e viaţa; ce sălbatic de frumoasă!)” (pp. 227-228).
[100] CONSTANTIN NOICA, „Răspuns al unui prieten îndepărtat”, p. 147.

zice: nu este în mine.» La fel ne întrebăm noi acum: dar inima acestei Europe, a cărei preaplin se revarsă asupra întregii lumi, unde este ea? Nu vă putem crede întru totul când spuneţi: nu este la noi; după cum n-am putea crede nici o Americă ori o Rusie care spune: e întreagă la noi. Poate că duhul Europei rătăceşte, triumfător şi nefericit, peste tot globul în acesta, gata să ţâşnească în neantul interplanetar al bunului Dumnezeu. Dar, nefericit ori nu, triumfător el este, iar tânguiala unui Apus care a pus pe lume asemenea valori, în ceasul tocmai când lumea se îmbibă de ele, seamănă cu amărăciunea Israelului faţă de un Mesia pus pe lume de el şi în care nu se recunoaşte".[101] Pentru filosof, viziunea tristă a lui Cioran asupra Apusului nu se referea la întreaga Europă, ci doar la o parte a ei. Privită din Răsăritul continentului, realitatea era alta: „moare *o* Europă şi triumfă o *alta*; moare o Europă a spiritului de fineţe şi triumfă una a spiritului de geometrie. Voi vă tânguiți că moare, cu voi şi în jurul vostru, Europa spiritului de finețe, dar nu vedeţi triumful celeilalte şi nu *vă* vedeţi în el".[102]

Multe dintre ideile lui Noica despre lumea occidentală, pe care le prezentase în scrisoarea către Cioran, le reia în „Scrisoare către un intelectual din Occident", „Prefață" la *Modelul cultural european*, ultima carte a filosofului de la Păltiniș. Volumul a apărut în limba germană în anul 1988, eseurile adunate fiind publicate în perioada 1986-1987. Astfel, în numărul 7 din luna iulie a anului 1987 al revistei *Viaţa Românească* era publicat ultimul articol al lui Noica, această „Prefaţă" sub forma unei „Scrisori", un fel de condamnare a Europei Occidentale contemporane. Discursul lui Noica sintetiza viziunea sa de la finalul vieții asupra Apusului, totul într-un ton patetic: „«Mai putem fi salvaţi?» («Sind wir noch zu retten?»), vă întrebaţi voi, scrieţi cărţi voi şi se lamentează unii deţinători de premii Nobel din rândul vostru. Nu vă înţelegem. Întrebarea aceasta pe care şi-o punea un Franz Alt ne sună ca venind dintr-o Europă bolnavă, aproape isterică. Salvaţi de ce anume? De fatalismul trezit, nu numai de penibilul determinism cultural al lui Spengler (cel care cu «fausticul» lui a desfigurat, aproape, miracolul goethean), dar şi de câte o vorbă ca a lui Paul Valéry: «Nous autres, civilisations, nous savons maintenant que nous sommes mortelles»? Salvaţi de resemnare? de inacţiune? Salvaţi de cine ştie ce catastrofă? Dar Einstein a acţionat, în loc să declame, ca voi. S-a adresat unui preşedinte paralitic, cerându-i să *apere* lumea de pericolul atomic. Că, mai târziu, alt preşedinte, în loc să ia simple măsuri de apărare, a folosit în neştire arma cea nouă, ba a vroit să sperie şi pe alţii cu ea, este rătăcirea sa, laolaltă cu a politicienilor din jurul său. Dar atunci acţionaţi şi voi: cereţi şi

[101] CONSTANTIN NOICA, „Răspuns al unui prieten îndepărtat", p. 148.
[102] CONSTANTIN NOICA, „Răspuns al unui prieten îndepărtat", pp. 148-149.

faceţi ca paraliticii voştri de acolo, agresivi, să fie puşi sub interdicţie. Ceea ce au făcut oamenii pot ei şi să desfacă. Nu veniţi să speriaţi lumea – tocmai voi, luminaţii – cu ameninţarea că cine ştie ce cometă Halley se pregăteşte să mănture inevitabil viaţa pe Terra. Sau poate vreţi să insinuaţi că *fizicienii* sunt de vină sau că ştiinţa (pretins «faustică») este de vină? Atunci recitiţi *Faust II* şi vedeţi acolo cum ştia Goethe, mai bine decât voi, *cine* se află îndărătul lucrurilor. Iar dacă credeţi în diavol, faceţi ca medievalii cu vrăjitoarele, în cazul că aveţi curaj: oriunde găsiţi un fizician, chemaţi-l în faţa Inchiziţiei şi, eventual, puneţi-l pe rug. Dar nu ştiţi nici voi pe cine să învinovăţiţi. Între timp *urâţiţi* lumea şi degradaţi această reuşită de neasemuit care este cultura europeană. De două generaţii, tineretul vostru, din care s-ar fi putut recruta, eventual, câteva genii, este aruncat de voi pe străzi şi isterizat. Voi nu aţi ştiut să scoateţi la lumină contrapartea de glorie a culturii noastre. În Analele Terrei – ce se vor păstra, poate, pentru o umanitate viitoare ceva mai înţeleaptă – vor figura două veacuri trecute, drept unice, nu doar prin geniile lor răzleţe, dar şi prin comunitatea creată de aceste genii care-şi vorbeau de la pisc la pisc, cum spunea Nietzsche: veacul presocraticilor – şi cel al fizicienilor, începând pe la 1850, cu Faraday, şi ţinând până după şcoala de la Copenhaga. Voi nu spuneţi aceasta umanităţii. Şi nu spuneţi că s-a ivit, de vreo 1500 de ani, o cultură europeană care a împânzit, a exploatat, e drept, dar a şi educat cu valorile ei restul umanităţii; că aşadar aproape *tot* ce se întâmplă astăzi pe glob, şi se va întâmpla mâine chiar în cosmos, poartă pecetea Europei, oricât ar pretinde altfel etnografii şi istoricii, care descoperă alte lumi, în fond spre a le scoate din letargie şi a le jefui de comorile lor spirituale. Suntem piraţi, conchistadori şi corsari în continuare, dar acum suntem corsari ai spiritului – şi asta schimbă totul. De vreme ce n-o spuneţi voi, s-o spunem oare noi, marginalii? Dar dacă nu vorbiţi voi, *trebuie* să vorbească pietrele. Şi ele vă spun mai mult: că şi fără acest fel al vostru de a urâţi veacul, l-aţi şi urâţit, prelungindu-i – până la absurdul, nonsensul şi cinismul ce vă sunt atât de dragi – puţinătatea de a întârzia în ceea ce ne îngăduim a numi «era conjuncţiei». Nu ştiţi să arătaţi (cum a ştiut întotdeauna să arate inteligenţa lumii) că oamenii au între ei şi alt liant decât cel exterior, adus astăzi de sumarele noastre «conective». Voi lăsaţi pe oameni să trăiască unul lângă altul ca şi cum ar fi unul fără altul; şi, ajutaţi fiind de o tehnică prin care am reuşit nu atât să ajungem undeva, cât să plecăm mai repede de oriunde, o tehnică a bunelor despărţiri şi decolări, voi favorizaţi o societate în care surâsul fad, politeţea şi salutul amabil prin agitaţia mâinii dau singura măsură a societăţii noastre civilizate – societatea lui *bye-bye* (*the Bye-bye Society*). Am scris aceste pagini cu sentimentul fratelui neluat în seamă (cum suntem toţi aici), care cerşeşte pentru el şi

lume o îmbrăţişare. Dacă nu credeţi că e posibilă, în spirit european, o nouă îmbrăţişare, atunci sau cărţile voastre sunt un simplu *bye-bye* spus lumii şi culturii, sau lumea de mâine le va arunca în foc, aşa cum cerea părintele vostru într-ale scepticismului, Hume, pentru cărţile proaste".[103]

Felul în care filosoful a văzut raportul dintre cultura românească și cea occidentală a început să se formeze încă din perioada de tinerețe. Într-o „Introducere" la scrierile lui Mircea Vulcănescu, Noica rememora o discuție din perioada interbelică despre ce anume trebuia întreprins în situația respectivă și menționa că el, Mircea Eliade și Dat Botta insistau pe angajarea în domeniul culturii, în timp ce alți prieteni puneau accentul pe

[103] CONSTANTIN NOICA, *Modelul cultural european*, Ed. Humanitas, București, 1993, pp. 7-10. „Scrisoarea filosofului din Păltiniș către Europa Occidentală era un ţipăt de durere. Era un apel patetic al unui intelectual est-european de dincoace de «cortina de fier», din blocul comunist, care acuza în acelaşi timp abandonarea de către Vestul Europei a valorilor autentice ale culturii europene, dar şi abandonarea nemărturisită deschis a Estului Europei, rămas fidel valorilor europene, în ghearele totalitarismului comunist. Optimismul lui Noica în ce priveşte situaţia internă din România se clătina vizibil. Filosoful fusese adânc afectat de demolarea Mănăstirii Văcăreşti în 1986 şi îşi pierduse speranţa într-o salvare prin cultură a României lui Ceauşescu" (Arhid. Prof. Ioan I. ICĂ jr, „Centenar Noica", p. 49); „«Scrisoarea» din 1987 a reactivat o controversă în jurul filosofului de la Păltiniş care dura deja de decenii şi care avea să izbucnească acut după 1989. Discuţiile aprinse s-au purtat iniţial în diaspora, iar ulterior şi în ţară, în jurul «colaboraţionismului» lui Noica cu regimul comunist, al evazionismului său cultural şi al iresponsabilităţii civice şi politice a culturalismului său. Intelectualii de la Paris l-au condamnat pe Noica pentru acest tip de atitudine atât cu prilejul scrisorii sale către Cioran din 1957, cât şi cu prilejul articolelor din 1965 din *Glasul Patriei* scrise de un Noica «reeducat». L-au condamnat apoi pentru atitudinea critică faţă de civilizaţia occidentală şi participarea la exaltarea culturii române, în care au văzut anexarea filosofului la politica naţional-comunistă a lui Ceauşescu. Noica n-a făcut un secret din convingerile sale, derutante în aparenţă, pe care şi le-a exprimat liric în 1971 în cele «Trei poeme filosofice» pentru Sanda Stolojan, stabilită la Paris, scrise cu prilejul unei călătorii în ţară a acesteia în compania filosofului. Europa spiritului a fost trădată de civilizaţia europeană actuală şi e păstrată la marginile ei de culturi minore, cum e cultura românească. Profund european prin ataşamentul faţă de valorile culturii europene, o Europă a trecutului, Noica era critic faţă de prezentul Europei, apărând astfel ca antieuropean. În acelaşi timp, deşi profund european, filosoful era la fel de adânc ataşat faţă de spiritul românesc şi valorile culturii române, în care vede o întrupare particulară a culturii europene cu virtuţi şi latenţe proprii, capabile să regenereze şi să fecundeze cultura europeană şi universală. Situate între Orient şi Occident, între tradiţie şi modernitate, România şi cultura ei au, în viziunea lui Noica, şansa şi latenţa unei medieri în spirit cu semnificaţii ecumenice în destinul spiritului uman. Această poziţie de mediere era însă una inconfortabilă, expunându-l pe filosof acuzelor de antimodernism şi antioccidentalism, de naţionalism şi autohtonism şi, mai ales, de cauţionare a comunismului şi de colaborare cu Securitatea" (Arhid. Prof. IOAN I. ICĂ jr, „Centenar Noica", pp. 49-50).

administrativ în dorința de a forma funcționari superiori.[104] Și Mircea Eliade consemna în *Jurnalul* său din 1942 această discuție „vehementă de la Mircea Vulcănescu dintre Dinu Noica și toți ceilalți, în legătură cu Legiunea. Dinu îi acuză că-și fac un culcuș comod la adăpostul formulei «noi ne mulțumim să fim tehnicieni și să servim statul sub orice formă ar avea-o el». Dinu îi întreabă: «Ce-ați făcut când a fost ucis Codreanu? Când ați votat Constituția? Plebicistul?» etc. Intervin episodic în discuție, mărturisind că, deși legionar, am suspendat orice judecată politică internă atâta timp cât durează războiul cu Rusia. Dinu îmi răspunde că războiul nu e un lucru decisiv. Că decisivă este numai problema morală – participarea sau nu la un stat care astăzi e condus de un Carol II, mâine de mareșal, poimâine de un soviet, și a te strecura fără probleme de conștiință, spunându-ți pur și simplu că ești «tehnician». Răspunsul violent al lui Mircea, care-l acuză pe [Dinu] că Legiunea creează un nou dreyfusism".[105] Sorin Alexandrescu notează în legătură cu „Prefața" la *Modelul cultural european* că, deși nu este datată, a fost scrisă în timpul regimului comunist, deoarece Noica a murit în 1987. „Înțelegem de ce el nu putea repeta aici vorbele din 1942, dar este greu de înțeles că Noica își prezenta acum atitudinea de la Criterion *exact invers* decât fusese ea expusă în 1942! *Jurnalul portughez* al lui Eliade dezvăluie deci o radicalitate politică fundamental diferită de activismul cultural cu care se mândrea Noica la bătrânețe și care ar trebui odată discutată cu aceeași francheţe cu care discutăm astăzi atitudinile lui Eliade!".[106]

Într-o scrisoare din 23 decembrie 1973 trimisă către Sanda Stolojan, Noica vorbea despre lumea occidentală pornind de la realitățile economice și politice tulburi din acele vremuri și concluziona că nivelul economic al Apusului a reprezentat în cele din urmă o ofensă adusă spiritului. Pentru a obține progresul și bunăstarea, omul european a renunțat la credințele, miturile și tradițiile sale. În ciuda acestui nivel economic pe care l-a atins, occidentalul nu a fost totuși capabil de o afirmare înaltă pe tărâm spiritual.

---

[104] MIRCEA VULCĂNESCU, *Pentru o nouă spiritualitate românească. Dimensiunea românească a existenței*, 1, Cuvânt înainte de Constantin Noica, Ed. Eminescu, București, 1996, p. 8.

[105] MIRCEA ELIADE, *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, 1, Prefaţă şi îngrijire de ediţie de Sorin Alexandrescu, Studii introductive, note şi traduceri de Sorin Alexandrescu, Florin Ţurcanu, Mihai Zamfir, traduceri din portugheză şi glosar de nume de Mihai Zamfir, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2006, p. 133.

[106] SORIN ALEXANDRESCU, „Cumpăna apelor", în: Mircea ELIADE, *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, 1, 2006, p. 20, nota 10. (Vezi: SORIN ALEXANDRESCU, *Mircea Eliade, dinspre Portugalia*, Ed. Humanitas, București, 2006, din care este preluată Introducerea „Cumpăna apelor" ca prescurtare a capitolului „Jurnal profesional", pp. 124-142).

„Dacă aș fi cu adevărat cineva, aș pedepsi Occidentul și aș spune, în fața invitațiilor care-mi vin din când în când de acolo: «nu pot veni într-o lume care a ofensat ideea de om!». În realitate, abia acum reîncep să cred în Occident. Căci, supus solicitărilor, sunt sigur că-și va regăsi virtuțile vitale și va uimi, peste câțiva ani, din nou lumea. Dar «lecția» pentru om rămâne, și profeții din toate timpurile au avut dreptate: bunurile pământești nu înseamnă mai nimic”.[107]

Vorbind despre cultura românească și locul ei în lume, Eliade afirma că o cultură nu se poate izola. Împrumuturile din zona balcanică nu sunt numai de natură occidentală. Între Orient şi Occident, spiritualitatea românească s-a îmbogăţit şi a asimilat atât elemente occidentale, cât şi orientale, mai ales traco-slave. „Tocmai rădăcinile ţărăneşti ale unei bune părţi din cultura românească ne silea să depăşim naţionalismul şi provincialismul cultural şi să tindem către «universalism». Elementele de unitate ale culturilor populare indiene, mediteraneene şi balcanice îmi dovedeau că *aici* există acel univers organic, rezultatul unei istorii comune (istoria civilizaţiilor ţărăneşti), iar nu construit în chip abstract. Noi, cei din Răsăritul Europei, am fi putut sluji de punte între Occident şi Asia”.[108] Savantul nota, în legătură cu importanţa culturii româneşti pe plan european, că Europa se îmbogățește cu toate creațiile culturale și spirituale ale spațiului carpato-balcanic. „Ceva mai mult: avem motive să credem că spaţiul în care s-au întruchipat Zalmoxis, Orfeu şi misterele *Mioriţei* şi ale *Meşterului Manole*, nu şi-a secătuit izvoarele de creaţie: acolo unde moartea e încă valorificată ca o nuntă, izvoarele spirituale sunt intacte. Europa este locul predestinat al creaţiei multiple, variate, complementare: spiritualiceşte şi culturaliceşte, Europa nu este – *şi nici nu poate fi* – un bloc monolitic. Ea are, deci, nevoie de dimensiunea orfică şi zalmoxiană pentru a se putea întregi şi a putea plăsmui noi sinteze”.[109]

Această idee este analizată și de Sfântul Dumitru Stăniloae, care vede caracteristica esenţială a poporului român în dubla sa formaţie, orientală şi occidentală. Unii cercetători au criticat atitudinea poporului român care nu a mers, în dezvoltarea sa, pe acelaşi drum cu popoarele occidentale, dar nici nu a manifestat o separare faţă de acestea. Dubla sa formare nu era compatibilă cu o astfel de abordare. În acest sens, teologul

---

[107] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 112.

[108] MIRCEA ELIADE, *Memorii. 1907-1960*, pp. 208-209.

[109] MIRCEA ELIADE, „Destinul culturii românești”, în: Mircea ELIADE, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, Ediție îngrijită de Mircea Handoca, cu o prefață de Monica Spiridon, Ed. Humanitas, București, 1992, p. 176.

român pornea de la însemnările lui Mircea Eliade care, „sub impresia crizei tot mai acute a culturii occidentale şi a importanţei pe care o câştigă în aprecierea Occidentului cultura de alt caracter a popoarelor afro-asiatice, atrage atenţia asupra rolului de intermediere pe care-l poate avea spiritualitatea românească în marele şi inevitabilul dialog, ce se anunţă între cultura occidentală şi cultura acelor popoare, care intră masiv în arena istoriei universale".[110] Istoricul religiilor observase că există un decalaj în cultura occidentală de după Renaştere între „spiritele inteligente" şi „masele poporului" în felul de percepere a realității în complexitatea sa. Cu trecerea timpului, cultura populară a început să fie înţeleasă la adevărata ei valoare, din dorinţa de a intra în contact cu spiritualităţile arhaice. Raportul dintre cultura noastră populară şi cea occidentală o stabileşte Sfântul Dumitru Stăniloae pornind tot de la Eliade, care afirmase că la noi „s-a prelungit Evul Mediu cu trei secole, iar de Renaştere nu ne-am împărtăşit din cauza împrejurărilor grele în care poporul nostru a continuat să trăiască, mai precis din cauza stăpânirii otomane".[111] Complexele şi dificultăţile cu care ne-am întâlnit și continuăm să ne confruntăm și în zilele noastre trebuie depăşite pentru că poporul român, prin creaţiile sale religioase, folclorice şi culturale, nu este cu nimic inferior altor popoare europene.

Eugen Simion observa strânsa legătură ce există între istoricul religiilor Mircea Eliade, teologul Dumitru Stăniloae şi filosoful Constantin Noica, cu privire la descrierea relaţiei Occident-Orient, la influenţa celor două arii în formarea şi dezvoltarea culturală şi spirituală a poporului român şi la opțiunea pe care cei trei o fac în această problemă. „Rămâne în discuţie, în ultimatumul dat de Constantin Noica, problema *neantului occidental* în care s-ar fi putut pierde Mircea Eliade. O temă ce se leagă de credinţa mai generală a filosofului şi anume aceea că Occidentul post-belic se preocupă mai mult de unt (adică de valorile materiale) decât de cultură (adică valorile spiritului). Vechea obsesie a generaţiei criterioniste. Noica a fost certat,

[110] DUMITRU STĂNILOAE, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1992, p. 16. Vorbind despre raportul dintre cultura occidentală și culturile din alte zone, I. P. Culianu afirma: „Eliade revine adesea la situația «provincială» a culturii occidentale. Cauza este, firește, etnocentrismul. Faptul că Occidentul a impus lumii întregi hegemonia sa culturală este evident arbitrar (adică arbitrar din punct de vedere al *valorii*, nu al circumstanțelor care au dus la această situație). Asistăm la ieșirea la rampă a culturilor extraoccidentale, care face necesară înțelegerea reciprocă dintre reprezentanții acestora și cei ai «Occidentului» (deși această categorie, repetăm, nu este deloc univocă și clar determinabilă)" (IOAN PETRU CULIANU, *Mircea Eliade*, Ediţia a II-a revăzută, Traducere de Florin Chiriţescu şi Dan Petrescu, cu o scrisoare de la Mircea Eliade şi o postfaţă de Sorin Antohi, Ed. Nemira, Bucureşti, 1998, p. 125).

[111] DUMITRU STANILOAE, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, p. 23.

ironizat la vremea respectivă, pentru această viziune într-adevăr reducţionistă şi, în esenţă, injustă. El nu făcea, în realitate, decât să reia o veche părere a teologilor ortodocşi români (mă gândesc, în primul rând, la Părintele Dumitru Stăniloae!): de la Renaştere încoace, cultura occidentală s-ar fi desacralizat sistematic, ceea ce înseamnă că a părăsit sensul metafizic, adică: ceea ce este esenţial şi durabil în cultură...".[112]

Constantin Noica a murit la 4 decembrie 1987. Sandra Stolojan își amintea momentul primirii acestei vești triste: „Am vorbit despre el cu Cioran care mi-a mărturisit că moartea lui Dinu Noica l-a afectat infinit mai mult și într-alt fel decât dispariția lui Mircea Eliade. Dinu Noica a avut dreptate, în ultimă instanță, când a refuzat să fie ceea ce-i cerusem noi, să conducă rezistența intelectuală la Paris, să denunțe în ochii lumii mizeria morală și socială din România. A reușit pe alt plan, a lăsat o «ctitorie», a scris cărți care vor rămâne. Acum e rândul ucenicilor săi să-i ducă mai departe moștenirea. Dinu Noica s-a dus, fericit într-un fel. (...) Noica, un Socrate care n-a vrut să știe de treburile cetății".[113]

Abstract: ***Pages about Romanian Culture or the Romanian Cultural Model: Constantin Noica – Mircea Eliade***

For this study, we chose this title based on two books by Constantin Noica: *Pages about the Romanian Soul* (Bucharest, 1944) and *The European Cultural Model* (the philosopher's last work published in German in Bucharest in 1988, with the title *De dignitate Europae*). It is, thematically, an arc over time between the first and last ideas about Romanian culture, as developed by Noica. The theme of this article is related to one of the most important friends of the philosopher from Păltiniș: Mircea Eliade. Starting from the ideas contained in our book *Elective Affinities*, in this study we will approach the Noica-Eliade (or Eliade-Noica) relationship over several

[112] EUGEN SIMION, *Mircea Eliade. Nodurile şi semnele prozei*, p. 9.

[113] SANDA STOLOJAN, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, p. 184. „Admirat şi detestat, adulat şi contestat, Constantin Noica, asemenea unui veritabil Orfeu sau Moise, însoţise lunga traversare a României prin infernul comunist şi deşertul totalitar. Asemenea profetului biblic, ascetul laic de la Păltiniş, patriarh al culturii române, n-a apucat să vadă sfârşitul traversării. A fost scutit nu doar de contestaţiile isterice ale unei lumi «libere» în a cărei libertate nu credea, ci şi de experienţa «purgatoriului» tranziţiei unei Românii postcomuniste tot mai deculturalizate şi nivelate spiritual de invazia tentaţiilor civilizaţiei de consum şi mediatice, confirmând în negativ justeţea diagnozelor sale critice. În discuţiile sale din ultimii ani cu discipolii apropiaţi, filosoful îşi exprima speranţa în redresarea culturii europene şi a umanităţii, dar abia în secolul XXII, după ce veacul XXI va fi unul de «purgatoriu»" (Arhid. Prof. Ioan I. ICĂ jr, „Centenar Noica", p. 50).

decades, with ups and downs caused by conditions that were not always the responsibility of the two men of culture. On the other hand, talking about the culture of a people means not only presenting its achievements, but also highlighting the elective affinities that are established between different personalities. In this sense, the Noica-Eliade relationship helps us to look at the history of our culture at the highest level.

Bibliografie

ALEXANDRESCU, Sorin, „Cumpăna apelor”, în: Mircea Eliade, *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, 1, Prefaţă şi îngrijire de ediţie de Sorin Alexandrescu, Studii introductive, note şi traduceri de Sorin Alexandrescu, Florin Ţurcanu, Mihai Zamfir, Traduceri din portugheză şi glosar de nume de Mihai Zamfir, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2006, pp. 7-27.

ALEXANDRESCU, Sorin, *Mircea Eliade, dinspre Portugalia*, Ed. Humanitas, București, 2006.

BOLDIȘOR, Pr. Adrian, *Mircea Eliade. Afinități elective*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2024.

Celălalt Noica. Mărturii ale monahului Rafail Noica însoțite de câteva cuvinte de folos ale Părintelui Symeon, Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugui, Ed. Anastasia, București, 1994.

CIORAN, „Despre două tipuri de societate. Scrisoare către un prieten de departe”, în: Cioran, *Istorie și utopie*, Traducere de Emanoil Marcu, Ed. Humanitas, București, 1992, pp. 5-27.

CIORAN, *Caiete III. 1969-1972*, Traducere din franceză de Emanoil Marcu şi Vlad Russo, Ediţia a II-a, Ed. Humanitas, București, 2010.

COSMINEANU, Clara „Despre intelectuali și societatea comunistă”, în: *Nicu Steinhardt în dosarele Securităţii*. *1959-1989*, Selecţia documentelor Clara Cosmineanu şi Silviu B. Moldovan, Prefaţă Toader Paleologu, Studiu introductiv Clara Cosmineanu, Ed. Nemira, Bucureşti, 2005, pp. 11-32.

„... cu Constantin Noica”, în: Mircea Handoca, *Convorbiri cu și despre Mircea Eliade*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Criterion Publishing, București, 2006, pp. 249-260.

CULIANU, Ioan Petru, *Mircea Eliade*, Ediţia a II-a revăzută, Traducere de Florin Chiriţescu şi Dan Petrescu, Cu o scrisoare de la Mircea Eliade şi o Postfaţă de Sorin Antohi, Ed. Nemira, Bucureşti, 1998.

ELIADE, Mircea, „Destinul culturii românești”, în: Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii*. *Publicistica exilului*, Ediție îngrijită de

Mircea Handoca, cu o prefață de Monica Spiridon, Ed. Humanitas, București, 1992, pp. 164-176.
ELIADE, Mircea, *Jurnal*, Volumul II, 1970-1985, Ediție îngrijită și indice de Mircea Handoca, Ed. Humanitas, București, 1993.
ELIADE, Mircea, *Europa, Asia, America...*, *Corespondență*, Volumul I, A-H, Cuvânt înainte și îngrijirea ediției de Mircea Handoca, Ed. Humanitas, București, 1999.
ELIADE, Mircea, *Europa*, *Asia*, *America... Corespondență*, Volumul al II-lea, I-P, Cuvânt înainte și îngrijirea ediției de Mircea Handoca, Ed. Humanitas, București, 2004.
ELIADE, Mircea, *Europa*, *Asia*, *America... Corespondență*, Volumul al III-lea, R-Z, Îngrijirea ediției și indice de Mircea Handoca, Ed. Humanitas, București, 2004.
ELIADE, Mircea, *Memorii*. *1907-1960*, Ediţie revăzută și indice de Mircea Handoca, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2004.
ELIADE, Mircea, *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, 1, Prefaţă şi îngrijire de ediţie de Sorin Alexandrescu, Studii introductive, note şi traduceri de Sorin Alexandrescu, Florin Ţurcanu, Mihai Zamfir, Traduceri din portugheză și glosar de nume de Mihai Zamfir, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2006.
ICĂ jr, Arhid. Prof. Ioan I., „Centenar Noica”, în: *Revista Teologica*, nr. 2/2010, pp. 21-51.
LAVRIC, Sorin, *Noica şi Mişcarea Legionară*, Ediția a doua revăzută, Ed. Humanitas, București, 2008.
Nicu Steinhardt în dosarele Securităţii. *1959-1989*, Selecţia documentelor Clara Cosmineanu şi Silviu B. Moldovan, Prefaţă Toader Paleologu, Studiu introductiv Clara Cosmineanu, Ed. Nemira, Bucureşti, 2005.
NOICA, Constantin, *Jurnal de idei*, Text stabilit de: Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Sorin Vieru, Ed. Humanitas, București, 1990.
NOICA, Constantin, „Yoga și autorul ei”, în: Mircea Eliade, *Yoga*. *Problematica filosofiei indiene*, Prefaţa: Constantin Noica, Ediţie îngrijită de: Constantin Barbu şi Mircea Handoca, Ed. Mariana, Craiova, 1991, pp. 5-10.
NOICA, Constantin, „Răspuns al unui prieten îndepărtat”, în: Cioran, *Istorie și utopie*, Traducere de Emanoil Marcu, Ed. Humanitas, București, 1992, pp. 143-158.

NOICA, Constantin, *Modelul cultural european*, Ed. Humanitas, București, 1993.
NOICA, Constantin, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Ed. Humanitas, București, 1996.
NOICA, Constantin, „Rândurile cuiva care n-a avut dreptate", în: Stelian Tănase, *Anatomia mistificării. 1944-1989*, Ed. Humanitas, București, 1997, pp. 471-473.
NOICA, Constantin, „Mircea Eliade erudit", în: *„Dosarul" Mircea Eliade. I. (1926-1938)*, Cuvânt înainte și culegere de texte de Mircea Handoca, Ed. Curtea Veche, București, 1998, pp. 151-154.
NOICA, Constantin, „Rânduri despre un pornograf", în: *„Dosarul" Mircea Eliade. I. (1926-1938)*, Cuvânt înainte și culegere de texte de Mircea Handoca, Ed. Curtea Veche, București, 1998, pp. 154-157.
NOICA, Constantin, „Adevăratul înțeles al «sacrului»", în: *„Dosarul" Mircea Eliade. IX. 1972-1977. „Infamie morală"*, Cuvânt înainte și culegere de texte de Mircea Handoca, Ed. Curtea Veche, București, 2004, pp. 93-99.
NOICA, Constantin, „Cei șapte pași ai lui Buddha. Un înțeles pentru destinul lui Mircea Eliade", în: *„Dosarul" Mircea Eliade. XIV. (1983). Cei șapte pași ai lui Buddha*, Cuvânt înainte și culegere de texte de Mircea Handoca, Ed. Curtea Veche, București, 2008, pp. 154-164.
NOICA, Constantin, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, Ediția a II-a, Ed. Humanitas, București, 2008.
SIMION, Eugen, *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*, Ed. Junimea, Iași, 2006.
STĂNILOAE, Dumitru, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1992.
STEINHARDT, N., *Monologul polifonic*, Ediţie îngrijită de Virgil Bulat, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1991.
STEINHARDT, N., *Jurnalul fericirii*, Ediţia a VII-a, Îngrijire, postfaţă şi note de Virgil Ciomoş, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2000.
STOLOJAN, Sanda, *Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*, Prefață de Matei Cazacu, Ed. Humanitas, București, 2006.

TĂNASE, Stelian, *Anatomia mistificării. 1944-1989*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997.
TĂNASE, Stelian, *Cioran și Securitatea*, Ed. Polirom, Iași, 2010.
VULCĂNESCU, Mircea, *Pentru o nouă spiritualitate românească. Dimensiunea românească a existenței*, 1, Cuvânt înainte de Constantin Noica, Ed. Eminescu, București, 1996.